

Reflexia kultúry

PRÍLOHA NÁRODNEJ OSVETY 5 – 6/2010 PRE KULTÚRNO-OSVETOVÚ
TEÓRIU, REFLEXIU A PRE VEDU A VÝSKUM V OBLASTI KULTÚRY

Inštitucionálna báza kultúry

Národné osvetové centrum ako jednu z významných a perspektívnych úloh vo svojej terajšej a budúcej činnosti sa rozhodlo pripraviť, realizovať a vydať terminologický slovník miestnej a regionálnej kultúry. Jednou z foriem prípravných prác na tomto slovníku sú verejnosti prezentované diskusné príspevky, vedúce k terminologickému definovaniu vybraných hesiel z rôznych pohľadov z viacerých vedných odborov tak, aby mohli byť heslá relatívne komplexne spracované, odbornou verejnosťou одобrené a širokou verejnosťou ako výsledok konsenzu akceptované. Tento príspevok prezentuje úsilie o zachytenie vybraných javov, ktoré súvisia so stupňom inštitucionalizácie rôznych subjektov realizujúcich kultúrnu činnosť a kultúrne aktivity na Slovensku.

Rozličné pohľady na inštitucionálnu bázu kultúry

Inštitucionálnu bázu kultúry môžeme vnímať z rozličných pohľadov. K základným členeniam patrí sektorové a úrovňové chápanie kultúrnych inštitúcií.

V **rámci sektorového chápania kultúry** sú to inštitúcie rezortu kultúry a inštitúcie kultúrneho charakteru pôsobiace v iných rezortoch (napr. vnútra, dopravy, pôšt a telekomunikácií, financií, hospodárstva, pôdohospodárstva, školstva a ďalšie).

Z hľadiska **vymedzenia jednotlivých úrovní kultúry** rozlišujeme inštitúcie štátne, samosprávne (deliace sa na inštitúcie 1. stupňa samosprávy, to znamená obecné a mestské inštitúcie, a inštitúcie 2. stupňa samosprávy, teda regionálne), inštitúcie tretieho sektora, privátneho sektora, prípadne podnikateľského sektora.

Pre prehľadnejšie vnímanie podávame charakteristiky jednotlivých pojmov uplatňovaných v oblasti inštitucionálneho členenia:

Kultúrna inštitúcia je chápaná ako kultúrna ustanovizeň, úrad, orgán a predstavuje osoby, zariadenia, prostriedky s účelovo stálymi činnosťami tvoriacimi systém.

Kultúrna organizácia je chápaná ako organizovaná skupina ľudí združených spoločným programom, cieľom a pod. v oblasti kultúry. Môže mať rôznu veľkosť i charakter. V priebehu času sa môže určitý spôsob organizovania, konania, usporiadania a pod. inštitucionalizovať, teda byť kultúrnou inštitúciou.

Štátna kultúrna inštitúcia je kultúrna inštitúcia, ktorá má osobitným zákonom stanovený organizačný rámec (ide o štátne orgány, rozpočtové a príspevkové organizácie), v ktorom plní funkcie štátu formulované spravidla v zriaďovacej listine.

Samosprávna kultúrna organizácia je kultúrna organizácia zriadená samosprávnym orgánom a plní funkcie formulované v zriaďovacej listine alebo v inom dokumente, ktorý má charakter zriaďovacej listiny.

Kultúrna organizácia tretieho sektora môže mať rôzny charakter činnosti, ktorý je formulovaný podľa typu inštitúcie/organizácie súvisiaceho so zákonnou normou, podľa ktorej organizácia vznikla a plní úlohy formulované vo svojom poslaní, akými sú napríklad stanovy, štatút a pod. Cieľom je poskytovať kultúrne služby na neziskovom princípe, alebo presadzuje súkromný či verejný záujem. Podľa právneho titulu založenia rozlišujeme súkromnoprávne (na základe občianskeho práva) a verejnoprávne (na základe právneho aktu štátneho orgánu) organizácie. (Upozorňujeme na nejednotné chápanie terminológie a tým aj výkladu obsahu a právneho postavenia tretieho sektora.)

Kultúrna organizácia podnikateľského sektora pôsobí v podnikateľskom sektore, ktorého účelom je prostredníctvom podnikateľských aktivít dosahovanie zisku. Zisk slúži na akumulovanie kapitálu alebo uspokojovanie potrieb majiteľa. Aj podnikanie v kultúre sa chápe ako sústavná činnosť zameraná na vytváranie zisku. Zriaďovateľom privátnej kultúrnej inštitúcie môže byť právnická osoba (obchodná spoločnosť, družstvo) alebo fyzická osoba (živnostník).

Kultúrne zariadenie je účelové zariadenie určené na realizáciu kultúrnej činnosti a poskytovanie kultúrnych služieb.

Kultúrna infraštruktúra predstavuje v makropohľade najmä kultúrne zariadenia s materiálno-technickým vybavením, ktoré poskytujú prostredie na realizovanie kultúrnych aktivít. V mikropohľade ide o technické vybavenie priestoru, resp. budovy, ktoré za-

bezpečuje jeho využitie na vopred stanovený účel, alebo má polyfunkčný charakter využitia.

Kultúrny priemysel je také odvetvie, ktorého súčasťou je kultúrny vklad a kultúrny výstup. Inými slovami – to, čo vstupuje, i to, čo z neho vystupuje, má kultúrny obsah. Na rozdiel od kreatívneho priemyslu, ktorého súčasťou je kultúrny vstup, ale výstup je iný než kultúrny. Príkladom môže byť dizajn, pretože nemožno povedať, že auto, ktoré vyrobíme, by bolo kultúrnym produktom, ale dizajn, ktorý tam vchádza, je jednoznačne kultúrny vklad. Podobným príkladom je i architektúra. Kultúrny priemysel netreba oddeľovať od kreatívneho priemyslu, lebo je jeho súčasťou.

Štátna kultúra v SR

Jedným z nástrojov tohto štátu na kultivovanie a ďalší kultúrny rozvoj svojich občanov je rezort kultúry reprezentovaný Ministerstvom kultúry SR. Jeho súčasné pôsobenie upravuje § 18 zákona č. 575/2001 Z. z. o organizácii vlády SR a organizácii ústrednej štátnej správy Slovenskej republiky, v zmysle ktorého je ministerstvo ústredným orgánom štátnej správy Slovenskej republiky pre štátny jazyk, ochranu pamiatkového fondu, kultúrne dedičstvo a knihovníctvo, umenie, autorské práva a práva súvisiace s autorským právom, osvetovú činnosť a ľudovú umeleckú výrobu, podporu kultúry národnostných menšín, prezentáciu slovenskej kultúry v zahraničí, vzťahy s cirkvami a náboženskými spoločnosťami, pre médiá a audiovizíu. Ministerstvo tiež metodicky riadi činnosť slovenských inštitútov v zahraničí v oblasti ich kultúrneho pôsobenia.

Už z uvedeného vyplýva, že Ministerstvo kultúry SR má vymedzenú rezortnú pôsobnosť a nezahŕňa celú oblasť kultúry. Organizácie kultúrneho charakteru sa nachádzajú a pôsobia aj v iných rezortoch

SUBJEKTY KULTÚRNO-OSVETOVEJ ČINNOSTI		Počet						
		Slovenská republika	Bratislavský kraj	Trnavský kraj	Trenčiansky kraj	Nitriansky kraj	Žilinský kraj	Prešovský kraj
	obecné	1 747	73	212	223	257	186	276
KOZ iných právnických osôb spolu		699	21	85	89	130	79	92
v tom	Matice slovenskej	59	3	4	2	19	2	14
	MNO ² (nadácií a obč. združení)	318	7	46	34	45	48	28
	cirkví a nábožen. spoločností	167	6	19	18	36	8	30
	iných	155	5	16	35	30	21	20
iné (zriadené fyzickou osobou)		147	29	18	8	34	8	10

Tabuľka č. 1

v rôznych oblastiach. Na to, aby ministerstvo kultúry mohlo naplňať svoje poslanie, zriaďuje svoje špecializované organizácie. Je ich v súčasnosti 32 a pokrývajú zákonom stanovené pôsobenie ministerstva (Bibiana – medzinárodný dom umenia pre deti, Centrálna servisná organizácia MK SR, Divadelný ústav, Hudobné centrum, Literárne informačné centrum, Umelecký súbor Lúčnica, Maďarský umelecký súbor Mladé srdcia – Ifjú Szívek, Múzeum SNP, Národné osvetové centrum, Divadlo Nová scéna, Pamiatkový úrad SR, Slovenská filharmónia, Slovenská knižnica pre nevidiacich Mateja Hrebendu so sídlom v Levoči, Slovenská národná galéria, Slovenská národná knižnica, Slovenská ústredná hviezdáreň, Slovenské centrum dizajnu, Slovenské národné divadlo, Slovenské národné múzeum, Slovenské technické múzeum, Slovenský filmový ústav, SĽUK, Štátna filharmónia Košice, Štátna opera, Štátna vedecká knižnica v Prešove, Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici, Štátna vedecká knižnica v Košiciach, Štátna divadlo Košice, Štátny komorný orchester Žilina, Univerzitná knižnica v Bratislave, Ústav pre vzťahy štátu a cirkví a ÚĽUV). Upozorňujeme, že Pamiatkový úrad plní úlohy orgánu štátnej správy, nie je odbornou organizáciou s metodickou pôsobnosťou ako napríklad SNG a iné. Naplňa všetky znaky inštitúcie. Centrálna servisná organizácia, už vyplývajúca z jej názvu, má tiež špecifické poslanie smerom do vnútra rezortu.

Ďalšími základnými nástrojmi, ktorými ministerstvo kultúry usmerňuje rozvoj kultúry v SR, sú okrem inštitucionálnych aj nástroje koncepčné (ideovo-obšahové), legislatívne, ekonomické, inštitucionálne, riadiaco-evalvačné (evalvácia = vyčíslenie, odhad hodnoty, ohodnotenie, ocenenie. *Slovník cudzích slov*, SPN, Bratislava 1990. Pozn. red.), vzdelávacie a informačno-komunikačné (vrátane metodiky a výskumu) a spoločensko-psychologické. Pre ostatné kultúrne organizácie, ale aj iné subjekty pôsobiace v oblasti kultúry mimo rezortu kultúry vytvára ministerstvo kultúry prostredie a podmienky ich fungovania s využitím uvedených nástrojov. K najdôležitejším patria legislatívno-právne, ktoré sú koncipované tak, aby platili bez ohľadu na rezortizmus i úroveň riadenia a pôsobenia kultúrnych subjektov. Aj ďalšie nástroje majú spravidla obdobný charakter, ale tiež môžu byť pripravova-

né iba pre vybranú cieľovú skupinu kultúrnych subjektov, prípadne pre rôzne cieľové skupiny. Pre jednotlivé kultúrne subjekty pôsobiace v iných rezortoch spravidla podľa charakteru činnosti (napr. múzeá, galérie, knižnice a pod.) sa pripravujú a realizujú metodické a poradenské činnosti. Súvisia s úsilím zvyšovať ich odbornú úroveň a kvalitu poskytovaných služieb širokej i odbornej verejnosti v oblasti ich odbornej pôsobnosti. Realizujú ich štátne ústredné organizácie s metodickou pôsobnosťou, ktorých zriaďovateľom je Ministerstvo kultúry SR. Po ozrejmí si základného členenia inštitucionálnej bázy kultúry a špecifikácii jej vnútorných segmentov si treba uvedomiť, že inštitucionálna báza, ako aj neinštitucionálna, sa realizujú v konkrétnom prostredí, na konkrétnom teritóriu a vo vzájomných väzbách, ktorých úroveň môže byť rôzna. Už sme vymenovali štátne organizácie pôsobiace v rezorte kultúry, z ktorých väčšina má sídlo v Bratislave, ale ich pôsobnosť je aj v iných mestách a krajoch. Tak napríklad Slovenské národné múzeum má svoje sídlo v Bratislave, ale okrem Riaditeľstva SNM má ešte 18 špecializovaných múzeí, z ktorých 10 je mimo Bratislavy. Mnohé z bratislavských aj mimobratislavských špecializovaných múzeí majú špecializované pracoviská v ďalších obciach a mestách Slovenska. Podobná situácia je aj v ďalších kultúrnych organizáciách, takže môžeme konštatovať, že štátne kultúrne organizácie rezortu kultúry sa nachádzajú na celom území Slovenska.

Mimo rezortu kultúry je veľký segment organizácií, ktoré sa starajú o časť nášho kultúrneho dedičstva, archívy, v rezorte vnútra, ktoré zriaďuje a spravuje Ministerstvo vnútra SR. Štátne organizácie kultúrneho charakteru pôsobia aj v iných rezortoch. Spravidla sú špecializované a vo svojej špecializácii majú celoslovenskú pôsobnosť, vrátane metodiky a poradenstva v danom odbore. Napríklad Múzeum mincí a medailí v Kremnici je organizáciou, ktorej zriaďovateľom je Národná banka SR, Múzeum Sv. Anton je organizáciou priamo riadenou Ministerstvom pôdohospodárstva SR, Poštové múzeum v Banskej Bystrici je zariadenie Slovenskej pošty, a. s., Slovenské banké múzeum v Banskej Štiavnici spravuje Ministerstvo životného prostredia SR, Múzeum polície SR je špecializovaným múzejným zariadením Akadémie Policajného zboru SR a pod.

Kultúra organizovaná samosprávou v SR

Na konkrétnom území sa vedľa štátnych organizácií nachádzajú aj samosprávne – zriaďované prvým a druhým stupňom samosprávy, ktoré majú špecifické poslanie formulované v zakladacích či zriaďovacích listinách alebo iných, im podobných dokumentoch vymedzujúcich spôsob fungovania (rozpočtové alebo príspevkové organizácie), oblasť aj teritórium pôsobnosti a špecifiká a formy kultúrnych aktivít, vykonávaných týmito organizáciami. Štátne aj samosprávne kultúrne organizácie vykonávajú systematickú činnosť a pôsobia v teritóriu dlhodobo. Ich činnosť je finančne, personálne i materiálne-technicky zabezpečovaná zriaďovateľom a majú ročne stanovované plány činnosti s ich zabezpečením. Štátne kultúrne organizácie zo zákona každoročne vykonávajú verejný odpočet svojej činnosti za príslušný kalendárny rok. Touto verejne prezentovanou hodnotiacou správou naplňania svojho poslania, vychádzajúc zo zriaďovacej listiny či inak meriteľne určeného zakladajúceho dokladu o poslaní, činnosti a aktivitách, vrátane finančnej bilancie nakladania so štátnymi prostriedkami, prezentujú seba i svojho zriaďovateľa a obhajujú svoje miesto a svoju opodstatenosť v kultúrnej politike tohto štátu.

Samospráva môže realizovať kultúru aj bez toho, aby si vytvárala a mala vlastné organizácie – môže pre svoje potreby a ciele využívať aj iné, napr. privátne, treťosektorové a ďalšie subjekty, ktorým refunduje ich činnosť, alebo prispieje k ich kultúrnej činnosti, napríklad formou grantov, osobitne podporených projektov alebo jednoducho formou objednávky služieb či produktov a pod. Taktiež môže samospráva kultúrne aktivity vykonávať sama, napríklad prostredníctvom poslanca pre kultúru, alebo samosprávny orgán môže zamestnanca svojho úradu poveriť realizovaním kultúrnej aktivity.

Druhý stupeň samosprávy na Slovensku (vyššie územné celky) zriaďuje regionálne kultúrne zariadenia, teda kultúrne organizácie s regionálnou pôsobnosťou, a spravidla sú to: múzeá, galérie, knižnice, osvetové zariadenia, ale aj hviezdárne a planetária, divadlá. Tieto organizácie môžu mať vo svojom poslaní rôzne vyššpecifikované teritoriálne

i odborové poslanie, napríklad môžu mať pre niektorú zo svojich špecializácií alebo poslanie širšiu alebo užšiu teritoriálnu pôsobnosť ako regionálnu. Zväčša sa zohľadňuje pôsobenie viacerých subjektov rovnakého charakteru, napríklad múzeí, knižníc, osvetových zariadení a pod. v danom regióne z dôvodov vyhnutia sa duplicity teritoriálneho alebo iného pôsobenia, ktorých zriaďovateľom je príslušný vyšší územný celok. Regionálne kultúrne organizácie zväčša plnia i úlohy metodických a poradenských pracovísk pre zariadenia rovnakého charakteru majúce obecnú alebo mestskú pôsobnosť, napr. regionálna knižnica pre mestskú alebo obecnú knižnicu a pod.

Prvý stupeň samosprávy – obecná, resp. mestská samospráva – zriaďuje vlastné kultúrne organizácie. Môžu to byť miestne múzeá, galérie, knižnice, ale často ide o zariadenia polyfunkčného charakteru, najčastejšie domy kultúry, ktoré plnia aj funkcie obecných/mestských knižníc, niekedy čiastočne i múzejných a galerijných zariadení alebo aspoň výstavných siení prezentujúcich hmotnú i nehmotnú kultúru, osvetových zariadení prezentujúcich najčastejšie neprofesionálnu tzv. živú kultúru miestneho alebo i širšieho charakteru, občianskeho a záujmového vzdelávania, prípadne priestorov pre prezentáciu profesionálnej kultúry nekomerčnej i komerčnej, vrátane kinematografie, divadla, koncertných predstavení a pod.

V roku 2009 podľa štatistického zisťovania KULT Ministerstva kultúry SR bolo na Slovensku v zriaďovacej pôsobnosti obecných a mestských zastupiteľstiev, teda v 1. stupni samosprávy (napríklad): 2 025 obecných a mestských knižníc fungujúcich podľa knižničného zákona a 512 stagnujúcich knižníc, ktoré sa môžu revitalizovať, ale v súčasnosti neplnia úlohy knižníc, teda nie sú knižnicami v zmysle zákona, 1 747 subjektov kultúrno-osvetovej činnosti (členenie počtov subjektov podľa krajov je možné vidieť v tabuľke prílohy č. 1), 20 obecných a mestských múzeí a 1 galéria zapísaných v Registri múzeí a galérií, ktorý vedie MK SR (okrem toho pôsobia aj ďalšie múzeá a galérie mimo registra).

Sú však na Slovensku aj obce, ktoré nemajú a zatiaľ ani nehodlajú vybudovať žiadne špecializované kultúrne zariadenie alebo organizáciu. Absenciu takéhoto kultúrneho zariadenia alebo organizácie riešia priamou alebo nepriamou podporou už existujúcich miestnych kultúrnych subjektov, prípadne iba ich vybraných aktivít, najčastejšie treťosektorových alebo cirkevných či iných súkromných subjektov, alebo vytváraním materiálo-technických podmienok pre podporu kultúry v miestnych/obecných podmienkach, napr. výhodným prenájmom obecných priestorov pre kultúrne účely, alebo naopak – platbou prenájmov pre kultúrne účely v neobecných priestoroch pre podporu rozvoja kultúry

v obci/meste. Obce a mestá majú tiež svoje grantové schémy alebo systémy finančnej podpory konkrétnych kultúrnych aktivít alebo kultúrnych subjektov (môžu to byť napríklad aj neprofesionálne folklórne, divadelné, hudobné či iné súbory a skupiny, prípadne jednotlivci, ako napr. amatérski výtvarníci, ľudoví rozprávači, recitátori a pod., pričom dostanú podporu len na určitú časť ich činnosti, napr. na program, na kroje, na ozvučenie scény a pod.) schvaľované zastupiteľstvom. Podporné systémy sú zväčša určené jednorazovým projektom a viažu sa a sú schvaľované zastupiteľstvami na jeden kalendárny rok. Nevýhodou je, že systematicky vykonávané kultúrne činnosti sú v tomto systéme väčšinou postavené mimo podporného systému a podporujú sa jednorazové, nesystémovo vykonávané kultúrne aktivity, čo na jednej strane podporuje kreativitu tvorcov kultúrneho produktu, ale na druhej strane nezaručuje opakovanie úspešných projektov, čím trvalo neskvalitňuje ponuku kultúrnych produktov v danom teritóriu. Samozrejme, systém nevylučuje opätovné podporenie rovnakého produktu v ďalšom období, ale nie je to zvyčajne pravidlom. Systematicky vykonávaná činnosť kultúrnych subjektov býva často zriaďovateľmi finančne poddimenzovaná a účasť týchto subjektov v grantových a iných podporných schémach nedostatočne rieši ich situáciu.

Počty samosprávnych kultúrnych organizácií v jednotlivých VÚC v roku 2010:

Bratislavský kraj 7
Trnavský kraj 18
Trenčiansky kraj 21
Nitriansky kraj 21
Žilinský kraj 23
Banskobystrický kraj 22
 s 2 pobočkami
Košický kraj 25
Prešovský kraj 28
Spolu 150 kultúrnych organizácií

Z informačného hľadiska je možné pozrieť sa na starostlivosť o miestnu kultúru, t. j. o kultúru v mestách a obciach aj z pohľadu nie subjektov, ale objektov, ktoré sú využívané pre účely kultúry. Podľa posledných zistení pasportizácie objektov pre kultúrno-osvetovú činnosť, ktorú realizovalo komplexne Národné osvetové centrum v roku 1996, a následne čiastkovej pasportizácie zameranej na domy kultúry realizovanej v roku 2006, možno konštatovať, že v jednotlivých krajoch boli zaznamenané tieto kvantifikátory:

Bratislavský kraj 355 objektov
Trnavský kraj 422 objektov
Trenčiansky kraj 592 objektov
Nitriansky kraj 636 objektov
Žilinský kraj 656 objektov
Banskobystrický kraj 856 objektov
Košický kraj 691 objektov
Prešovský kraj 900 objektov
Spolu 5 100 objektov

Na základe pasportizácie kultúrnych domov, teda iba jedného segmentu zo všetkých objektov využívaných pre potreby kultúry, ktorá bola uskutočnená vo všetkých obciach a mestách v SR v roku 2006, vyplynulo, že celkovo bolo vyplnených 3 187 pasportizačných listov. Z nich vyplynulo, že v 92 % obcí na Slovensku sú kultúrne domy, resp. osvetové strediská či spoločenské a kultúrne sály, prípadne väčšie sály na obecných úradoch, v cirkevných a iných budovách, ktoré slúžia na účely miestnej kultúry. Len 8,4 % (teda 242) obcí na Slovensku nemá takýto objekt.

Pasportizácia celkovo popísala 2 944 objektov. Z toho 85 % objektov nesie označenie kultúrny dom, ktoré boli nosnými objektmi pasportizácie. Na Slovensku v roku 2006 bolo 2 491 kultúrnych domov. K nim možno prirátava miestne a mestské kultúrne strediská, ktorých je 118 a predstavujú cca 4 % objektov zapísaných v pasportizačnom súpise. Tradičných osvetových besied bolo v spomínanom roku iba 6. Sumárne možno vyhodnotiť, že zhruba 2 615 objektov vykonáva činnosť kultúrnych domov, i keď nie všetky nesú tento názov a bolo to 89 % z vtedy pasportizovaných objektov.

Vlastníkom kultúrnych domov podľa pasportizácie v roku 2006 je až v 94,8 % miestna samospráva. Druhým najväčším vlastníkom bola cirkev, ktorá vlastní 1,6 % objektov. Hoci časťtými vlastními v minulosti boli podniky, najmä výrobné, podľa výsledkov pasportizácie ich bolo v sledovanom období už len niečo vyše 1 %.

Istým mýtom na Slovensku bol názor, že kultúrne domy na Slovensku sa nevyužívali v ponovembrovom období na kultúru, ale na iné podnikateľské ako kultúrne účely. Pasportizácia v roku 2006 ukázala, že až 98 % objektov sa využíva na kultúru, z toho výlučne na kultúrne účely 32 % a 65 % slúži na kultúru a aj iné účely. Iba cca 2 % sa využíva na niečo iné, teda nie pre potreby miestnej kultúry.

Osobitostí kultúrnej ponuky miestnej a regionálnej kultúry sú zaujímavé nielen pre cieľovú skupinu miestneho a regionálneho obyvateľstva, ale aj pre ďalších návštevníkov danej lokality. Stávajú sa tak atraktívnym turistickým cieľom (u nás stále ešte nie je dostatočne doceneným v cestovnom ruchu). Ide najmä o **kultúrne i prírodné pamiatky miestneho, lokálneho významu**, vrátane ponuky nehmotného dedičstva (teda aj miestneho nárečia, zvykoslovia, ľudového rozprávačstva, ľudovej piesne a pod.) a tzv. **živej kultúry**, teda ponuky kultúrnych produktov postavených na lokálnych umelcoch aktívne pôsobiacich zväčša v neprofesionálnych, poloprofesionálnych a výnimočne profesionálnych telesách či iných kolektívnych zoskupeniach, prípadne ako individuálni umelci (profesionálni, poloprofesionálni či neprofesionálni) pôsobiaci v sólo kariére

ZÁUJMOVÁ UMELECKÁ ČINNOSŤ	l. r.	Počet								
		kolektívov			členov kolektívov			jednotlivcov	realizovaných aktivít	
		dospelých	mládeže (15 až 26 r.)	detí	dospelých	mládeže (15 až 26 r.)	detí			
a	1	2	3	4	5	6	7	8		
Umelecké kolektívy a jednotlivci spolu	1	2 832	1 251	1 887	36 653	15 553	32 448	14 735	38 555	
divadlo	činoherné	2	221	130	186	3 030	1 459	2 742	887	2 014
	hudobné	3	25	12	12	319	169	192	38	294
	bábkové	4	18	6	31	105	22	412	284	245
	poézie	5	10	16	51	76	139	423	215	139
	pantomímy	6	2	0	0	9	0	0	0	5
	pohybové a tanečné	7	7	16	63	111	174	819	0	266
	ľudové	8	29	40	13	357	131	109	97	103
umelecký prednes	9	14	13	31	104	91	372	1 482	1 727	
literárna tvorba	10	36	23	28	500	185	484	439	251	
rozprávačstvo	autentické	11	1	6	0	0	33	0	23	122
	scénické	12	6	2	2	56	16	36	3	90
hudba	komorná a symfonická	13	22	11	20	325	65	212	36	487
	populárna	14	187	85	14	901	366	154	97	1 979
	folková	15	45	4	5	168	11	73	51	146
	tramská	16	14	7	9	105	98	85	350	74
	country	17	60	6	3	321	56	32	21	518
	džez	18	21	8	1	145	40	17	54	156
	bluegrassová	19	16	1	0	79	5	0	0	121
	rocková	20	125	73	5	591	398	26	20	921
	dychová	21	212	47	19	3 114	455	176	87	2 372
	ľudová	22	229	64	71	1 621	549	565	273	2 553
zborový spev	23	466	151	151	7 809	2 246	3 279	100	4 760	
folklórne súbory	24	313	162	302	5 668	3 340	8 375	19	4 804	
folklórne skupiny	25	385	90	113	6 036	1 240	1 914	127	2 852	
tanec	ľudový	26	30	22	79	460	382	1 623	4	434
	scénický	27	5	17	30	44	247	610	1	412
	moderný	28	25	88	276	234	1 357	4 433	15	1 472
	spoločenský	29	28	48	79	267	877	1 124	86	594
	iný	30	27	26	67	341	300	1 070	596	606
tradičné remeslá	31	75	6	34	652	90	639	6 999	2 006	
výtvarná tvorba	32	49	13	97	799	216	1 247	712	1 148	
fotografia	33	35	7	9	519	92	106	408	575	
filmová a videotvorba	34	17	14	4	361	224	120	303	345	
audiotvorba (rozhlas a fono)	35	12	6	4	52	125	54	61	2 333	
multimediálna tvorba	36	3	0	4	34	0	25	7	180	
iné	37	62	31	74	1 340	355	900	840	1 451	
Kontrolný súčet (r. 1 až 37)	99	5 664	2 502	3 774	73 306	31 106	64 896	29 470	77 110	

Tabuľka č. 2

v danom mieste, oblasti či regióne. Podujatia záujmovej umeleckej činnosti, ale aj mimoumeleckých činností sa formou verejnej prezentácie dostávajú do kultúrnej ponuky danej lokality, takže okrem vlastných aktérov týchto činností si našli ďalšiu cieľovú skupinu pozeraúcich alebo aktívne participujúcich divákov a účastníkov ich podujatí, ktoré majú často vzdelávací charakter s možnosťou vyskúšania si týchto zručností v istom verejne prezentovanom a edukovanom rozsahu pre širokú zúčastnenú verejnosť (najmä formami rôznych škôl tanca, divadla, kreslenia či iných tvorivých workshopov).

Záujmová umelecká a záujmová mimoumelecká činnosť sú významným zdrojom kultúrnej ponuky širokej verejnosti a osobitne turistickéj verejnosti v miestnej a regionálnej kultúre. Jej kultúrne produkty sa viažu k záujmovej umeleckej a mimoumeleckej činnosti. Záujmová umelecká i mimoumelecká činnosť je postavená na báze neprofesionálnej kultúry, i keď niektoré jej segmenty môžu byť čiastočne profesionalizované.

Záujmová umelecká činnosť je dobrovoľná neprofesionálna činnosť zameraná na tvorbu alebo reprodukciu umenia. Je nástrojom kultivácie ľudskej osobnosti

a podporuje napĺňanie princípov humanizačného poslania umenia. Neprofesionálne je rozvíjaná v tom zmysle, že nesplyva s hlavným zamestnaním alebo povoláním. Ako ďalšie termíny sa v tejto oblasti používajú aj názvy amatérska tvorba, ochotníctvo, ľudová umelecká tvorivosť, amatérskoumelecká činnosť, amatérske umenie.

Mimoumelecká záujmová činnosť predstavuje širokú škálu kultivačných aktivít, ktoré môžu zasahovať do všetkých oblastí miestnej kultúry. Kritériá tejto skupiny záujmových aktivít v miestnej a regionálnej kultúre sa nie vždy dajú striktne určiť a zaraďujeme tam všetko, čo nepatrí do záujmovej vzdelávania a záujmovej umeleckej činnosti.

Záujmová umelecká i mimoumelecká činnosť patria k najvýznamnejším oblastiam miestnej a regionálnej kultúry a zároveň vytvárajú pozitívne možnosti trávenia voľného času. Záujmová umelecká činnosť sa realizuje v mnohých oblastiach, ktoré možno rozdeliť na odbory a v kultúrno-osvetovej činnosti sa v súčasnosti osobitne sleduje v rámci štatistického zisťovania KULT MK SR-3-01 o osvetovej činnosti. Výstupy záujmovej umeleckej činnosti v jednotlivých oblastiach činnosti z pohľadu kvantifika-

kácie počtov participujúcich kolektívov, jednotlivcov a počtov členov týchto kolektívov, ako aj v počtoch zrealizovaných aktivít za rok 2009 možno vidieť v tabuľke v prílohe č. 2, výstupy mimoumeleckých subjektov i aktivít v tabuľke v prílohe č. 3.

Z hľadiska uplatnenia sa oboch záujmových činností v oblasti kultúrneho rozvoja lokality, kultivovania obyvateľstva tejto lokality i jej návštevníkov, teda aj turizmu, ide väčšinou o kultúrne produkty ponúkané ako výstupy z týchto činností, ktoré sa prezentujú verejnosti rôznymi formami, napríklad výstavami, divadelnými predstaveniami, koncertmi, scénickými programami, čítaniami z kroník, turnajmi a pod. Majú súťažnú formu (napríklad celoštátne, regionálne alebo miestne súťaže v konkrétnych oblastiach záujmovej činnosti) alebo formu nesúťažných prehládok, prehliadkových podujatí, festivalov.

Predmetom záujmu miestnej a regionálnej verejnosti, ako aj ďalších návštevníkov a turistov, sú však aj procesy umeleckej tvorby pri záujmovej umeleckej činnosti realizované a prezentované napríklad formou plenérov, tvorivých dielní, ktorých sa môžu a majú záujemcovia aktívne zúčastniť. Z mimoumeleckej záujmovej činnosti je to napríklad účasť

MIMOUMELECKÁ
ČINNOSŤ

		Počet								
		kolektívov			členov kolektívov			jednotlivcov	realizovaných aktivít	
		dospelých	mládeže (15 až 26 r.)	detí	dospelých	mládeže (15 až 26 r.)	detí			
a	1	2	3	4	5	6	7	8		
Mimoumelecké aktivity spolu		1	507	167	467	15 096	2 355	9 116	4 621	6 777
v t o m	zberateľské aktivity	2	61	11	27	1 338	175	813	1 381	447
	logické hry	3	64	34	47	1 137	376	847	806	724
	technické aktivity (modelárstvo, rádioamatérstvo a pod.)	4	22	12	96	220	181	1 704	111	530
	iné	5	360	110	297	12 401	1 623	5 752	2 323	5 076
Kontrolný súčet (r. 1 až 5)		99	1 014	334	934	30 192	4 710	18 232	9 242	13 554

Tabuľka č. 3

na krúžkovej činnosti, turistických a vlastivedných aktivitách, kartových a šachových turnajoch a podobne ako procesu trávenia voľného času.

Kultúra realizovaná tretím sektorom a privátnymi subjektmi

Súčasnou kultúrnej ponuky v akejkoľvek lokalite môžu byť aj produkty, ktorých autorom a tvorcom sú subjekty, ktoré nie sú financované ani štátom ani samosprávou. Spravidla ide o tretí sektor, cirkev a privátne profesionálne subjekty vykonávajúce kultúrnu činnosť. Príspevky na svoju činnosť získavajú z rôznych zdrojov. Fungujú spravidla z príspevkov vlastných členov a priaznivcov, dobrovoľných darov, na svoju činnosť sa uchádzajú o granty v rôznych grantových schémach, vrátane štátnych i samosprávnych. Najmä v malých obciach často supľujú neexistujúce lokálne kultúrne subjekty. V podstate však celoplošne na Slovensku dopĺňajú kultúrnu ponuku produktov štátnych a samosprávnych kultúrnych organizácií. Niektoré subjekty pracujú celoročne a ich činnosť je viacerou systematicky rozvíjaná, ale sú aj subjekty, ktoré vyvíjajú veľmi sporadickú činnosť a ich aktivity sú obmedzené iba na veľmi nízky počet, prípadne iba na jednu v kalendárnom roku. Ich činnosť je v rámci miestnej a regionálnej kultúry štatisticky sledovaná KULT-om MK SR – 3-01 o osvetovej činnosti, kde počty týchto subjektov v celoštátnom meradle i podľa jednotlivých samosprávnych krajov za rok 2009 možno vidieť v tabuľke v prílohe č. 1. Ponechali sme bez hlbšej analýzy členenie kultúrnych subjektov používajúce sa v tomto štatistickom zbere dát. Upozorňujeme, že počty týchto subjektov každoročne kolíšu, pretože ich činnosť je limitovaná mnohými vstupmi i meniacimi sa podmienkami ich existencie a fungovania. V tomto systéme fungovania kultúry a subjektov v nej pôsobiach sú najmenej stabilným faktorom, ale na druhej strane treba priznať, že často sú najflexibilnejšími a mimoriadne tvorivými a novátorskými v oblasti svojej pôsobnosti.

V tomto príspevku sa zámerné nezaobrábame kultúrными subjektmi, ktoré ponúkajú svoje kultúrne produkty na ko-

merčnej báze, pretože si vzhľadom na rozsah príspevku a zložitost problematiky zaslúhujú osobitnú analýzu. Okrem rôznych umeleckých agentúr sú to aj napríklad predajné galérie umeleckých predmetov, kníhkupectvá, predaj a aukcie starožitností a umeleckých predmetov, antikvariáty, predaj umeleckých produktov na rôznych nosičoch a pod. Venovať sa treba aj aktivitám fyzických osôb, ktoré pôsobia v miestnej a regionálnej kultúre a tiež dopĺňajú plejádu kultúrnej ponuky v danom teritóriu.

PhDr. Jarmila Strelková, CSc.,
Národné osvetové centrum

Tabuľky: autorka

Použitá literatúra:

1. Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky [online]. In: *Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky* (oficiálna stránka ministerstva) [cit. 23. 6. 2010]. Dostupné na internete: <http://www.culture.gov.sk/ministerstvo>.
2. Organizácie Ministerstva kultúry Slovenskej republiky [online]. In: Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky (oficiálna stránka ministerstva) [cit. 23. 6. 2010]. Dostupné na internete: <http://www.culture.gov.sk/ministerstvo/organizacie>.
3. Chomová, S., a kol.: *Vademekum pracovníka v kultúre*. Bratislava: Národné osvetové centrum, 2007.
4. Čornaničová, R., Chomová, S., Tuma, M., Slušná, Z., Strelková, J.: *Animátor kultúry. Učebnica diaľančného vzdelávania*. Bratislava: Národné osvetové centrum, 2007. ISBN 978-80-7121-278-2.
5. Postavenie rozpočtových a príspevkových organizácií vzhľadom na osobný rozsah garančného poistenia od 1. 8. 2006 [online]. In: *Ekonomické a právne informácie – epi.sk* [cit. 23. 6. 2010]. Dostupné na internete: <http://www.epi.sk/Main/Default.aspx?Template=~/Main/TArticles.aspx&phContent=~/Main/ArticleShow.aspx&ArtID=7994&LngID=0>.
6. Adresár kultúrnych organizácií v zriaďovateľskej pôsobnosti Nitrianskeho samosprávneho kraja [online]. In: *Nitriansky samosprávny kraj* (oficiálna stránka kraja) [cit. 23. 6. 2010]. Dostupné na internete: <http://www.unsk.sk/showdoc.do?docid=43>.
7. Kultúra: Organizácie [online]. In: *Košický samosprávny kraj* (oficiálna stránka kraja)

[cit. 23. 6. 2010]. Dostupné na internete: http://www.vucke.sk/APIR/sk/Urad_KSK/Cinnosti_KSK/Kultura/Organizacie/Stranky/default.aspx.

8. Adresár kultúrnych zariadení v zriaďovateľskej pôsobnosti Žilinského samosprávneho kraja [online]. In: *Žilinský samosprávny kraj* (oficiálna stránka kraja) [cit. 23. 6. 2010]. Dostupné na internete: <http://www.regionzilina.sk/showdoc.do?docid=11239>.

9. Kultúrne služby [online]. In: *Trenčiansky samosprávny kraj* (oficiálna stránka kraja) [cit. 23. 6. 2010]. Dostupné na internete: <http://www.tsk.sk/sk/organizacie-v-zriadovateľskej-posobnosti-tsk/kulturne-sluzby.html>.

10. Odbor kultúry [online]. In: *Prešovský samosprávny kraj* (oficiálna stránka kraja) [cit. 23. 6. 2010]. Dostupné na internete: <http://www.pokraj.sk/sk/samosprava/urad/odbor-kultury/>.

11. Kultúrne zariadenia v pôsobnosti BSK [online]. In: *Bratislavský samosprávny kraj* (oficiálna stránka kraja) [cit. 23. 6. 2010]. Dostupné na internete: <http://www.region-bsk.sk/directory.aspx?sn=137&m=5&nid=2>.

12. Kultúrne inštitúcie [online]. In: *Tmavský samosprávny kraj* (oficiálna stránka kraja) [cit. 23. 6. 2010]. Dostupné na internete: http://www.tmava-vuc.sk/kulturne_institucie.html.

13. Kultúrne inštitúcie v zriaďovateľskej pôsobnosti Banskobystrického samosprávneho kraja [online]. In: *Banskobystrický samosprávny kraj* (oficiálna stránka kraja) [cit. 23. 6. 2010]. Dostupné na internete: <http://www.vucbb.sk/ganet/vuc/bb/portal.nsf/pages/39444C1D24ADF1D8C125731A004CBE33>.

14. Čukan, K., a kol.: *Kultúrne domy na Slovensku*. Bratislava: Národné osvetové centrum, 2006.

15. *Prehľad vybraných údajov z celkových výsledkov pasportizácie objektov využívajúcich na kultúrno-osvetovú činnosť v mestách a obciach Slovenskej republiky*. Informačný materiál. Bratislava: Národné osvetové centrum, 1997.

16. Štatistické zisťovanie KULT MK SR 3-01 za rok 2009 za kultúrno-osvetovú činnosť (interný materiál NOC). Bratislava: Národné osvetové centrum, 2009.

17. Zoznam múzeí a galérií, ktoré sú zapísané v Registri múzeí a galérií Slovenskej republiky (stav k 30. 10. 2009) (štatistické zisťovanie KULT za múzeá za rok 2009) [online]. In: *Rokovania vlády Slovenskej republiky*. [cit. 23. 6. 2010]. Dostupné na internete: <http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Mater-Dokum-72257?prefixFile=>.

18. Štatistické zisťovanie KULT MK SR 10 – 01 za knižnice za rok 2009, podklady za KEŠKULT-u dodala PhDr. Iveta Kílárová, CSc., zo SNK v Martine. Martin: Slovenská národná knižnica, 2010.

ODBORNÁ TERMINOLÓGIA V OBLASTI KULTÚRNO-OSVETOVEJ ČINNOSTI – ÚVOD DO PROBLEMATIKY JEJ SYSTEMIZÁCIE

Potreba vytvorenia moderného výkladového a terminologického slovníka

Kultúrno-osvetová činnosť v súčasnosti dosiahla taký stupeň odbornej náročnosti, že k jej profesijnému vykonávaniu je potrebné relatívne jednoznačne porozumieť odborným termínom používaným v tejto oblasti. V kultúrno-spoločenskej praxi sa odborná terminológia vytvárala „zdola“ tak, ako sa formovali jednotlivé prejavy, formy a inštitúcie kultúrno-osvetového pôsobenia.

Rozličné **termíny** označujúce aktivity spadajúce pod označenie kultúrno-osvetová činnosť (ľudovýchova, osveta, osvetová činnosť, mimoškolské vzdelávanie, záujmová kultúrno-výchovná činnosť, osvetová činnosť, kultúrno-výchovná práca ap.) odzrkadľovali viac určitú **dobovú oblúbenosť** či **vzťah k organizačnej štruktúre** (inštitúcii) než teoretický zdôvodnené vymedzenie daného termínu v systéme pojmového poľa problematiky. Ďalšie pojmy vymedzujú alebo **konkretizujú zameranosť** kultúrno-osvetovej činnosti, alebo **zdôrazňujú niektorý aspekt** aktivity: ideové východisko, konkretizujú obsah podujatia, účastníka, pre ktorého je aktivita určená, inštitucionálny aspekt a iné stránky aktivity, napr. voľnočasové aktivity, záujmové vzdelávanie, mimoškolské vzdelávanie, ekologická výchova, osvetové vzdelávanie, občianske vzdelávanie, záujmová umelecká činnosť, ochotnícke divadlo atď.

Inštitúcie kultúrno-osvetovej činnosti sa formovali ako protívaha tzv. formálneho alebo tradičného školského vzdelávania – **formal education**, ktoré bolo realizované na jednotlivých stupňoch dobovej školskej sústavy. Pre široké vrstvy mladej generácie sa podmienky pre vzdelanie na úrovni základnej gramotnosti (stupeň triviálnej školy) vytvárali v našom geografickom priestore Európy iba v posledných desaťročiach 18. storočia v súvislosti so šírením osvietenecých ideí dostupnosti „svetla poznania“ pre všetkých ľudí. Iba postupne sa formujú rôzne formy edukácie, kultivácie a kultúrneho sebavyjadrenia aj dospelého človeka prostredníctvom široko chápaných kultivačno-vzdelávacích aktivít mimo priestoru školy (dodajme tiež kostola – hovoríme o konci 18. st.

a 19. st., keď sú učiteľ a kňaz hlavnými organizátormi miestneho kultúrneho života). V jednotlivých európskych krajinách sa v 19. st. ustálili typické inštitúcie kultúrno-osvetovej práce s dospelými, z ktorých niektoré i pri premene v čase fungujú doteraz, napr. **folkeoplysning** pre ľudové vysoké školy v Škandinávii, **Volkshochschule** v Nemecku a Rakúsku, iné ako napr. slovenské **nedelne školy** sú typickou formou ľudovú výchovy iba v 19. st. (i keď sa tento termín vo všeobecnosti môže používať v inom význame). Všetky tieto historicky inštitucionalizované, ale aj v súčasnosti organizované kultúrno-kultivačné a edukačné aktivity sa vo formujúcej sa terminológii EÚ dostávajú pod označenie **non-formal education**. Prítom termín „education“ predstavuje svojim obsahom rôznorodé aktivity kultúrno-kultivačného pôsobenia, ktorých obsahová šírka, spätosť s potrebami a záujmami lokality a regiónu, akčnosť foriem a zameranie na aktivitu cieľových skupín v našom ponímaní v značnej miere zodpovedá obsahu pojmu **kultúrno-osvetová činnosť**.

Súčasná terminológia v oblasti miestnej a regionálnej kultúry – a to v každej z európskych krajín, nielen na Slovensku – predstavuje zmes tradičného a moderného, národne špecifického i európskeho spoločného, pojmov a označení, ktorých doslovný preklad neraz okliešťa význam pojmu v krajine, kde sa používa a je živý, alebo naopak v preklade naberá obsah, ktorý vyplýva z etymológie slova, ale nie z jeho autentického obsahu ako špecifického pojmu. Logickým dôsledkom špecifik formovania, vývoja a ďalších faktorov ovplyvňujúcich terminológiu kultúrno-osvetovej práce, miestnej a regionálnej kultúry je, že jednotlivé termíny, podobne ako aj terminológia ako celok, nespĺňajú mnohé z požiadaviek na vlastnosti odborných termínov a odbornej terminológie.

V súčasnej etape informatizácie spoločnosti sa nepovažujú terminologické otázky iba za vnútorný problém výstavby teórie danej činnosti. Je síce pravda, že terminológia každej poznatkovej a praktickej oblasti ľudskej činnosti, sys-

tematizácia a jasné vymedzenie pojmov a ich vzťahov patrí k základným a stálym problémovým okruhom výstavby poznania o vymedzenom jave. Rovnako je však tiež základnou podmienkou porozumenia si navzájom aj v praxi, informovanosti o svojej činnosti, kontaktov s účastníkmi podujatí v slovenskom európskom rozmere. V oblasti miestnej a regionálnej kultúry v celoeurópskom rozmere terminológia predstavuje zložitý mnohovrstvový problém, ku ktorému sa nedá pristupovať iba z aspektu výstavby teoretického pojmového systému, ale kde treba zohľadňovať mnohé kultúrne a historické špecifiká konkrétnej oblasti (geograficko-regionálnej, kultúrnej, národnej, štátnej), ktoré sa spolupodieľali na formovaní jednotlivých štruktúrnych prvkov tohto zložitého systému.

Zamýšľaná príprava terminologického a výkladového slovníka kultúrno-osvetovej práce, miestnej a regionálnej kultúry je náročným projektom Národného osvetového centra. Je vítané, že časopis *Národná osveta* poskytuje priestor na prezentovanie východiskových teoretických prístupov k jednotlivým okruhom kultúrno-osvetovej práce, z ktorých sa môže formovať pracovná podoba pripravovaných hesiel. Víťame to s nádejou na odozvu u kultúrno-osvetových pracovníkov, z ktorých by sa takto formoval širší autorský, spoluautorský a posudzovateľský kolektív spolupracovníkov na slovníku.

Ku koncepcnej východiskovej práci patrí aj uvedenie si istých všeobecných zásad tvorby odbornej terminológie a jej systematizácie všeobecne a charakteristiky odborných termínov ako jej prvkov.

Odborný termín – stavbná jednotka odbornej terminológie

Položme si otázku: Kedy je pomenovanie, označenie, nazývanie, názov istého javu, činnosti aj odborným termínom?

Východiskom našich úvah bude všeobecne zaužívaná definícia, podľa ktorej **termín** je prvok slovnej zásoby a pomenúva istý pojem (obsah) vyme-

dzený definíciou a miestom v systéme pojmov (v terminológii) konkrétneho odboru alebo oblasti vedy, techniky, hospodárstva, kultúry a ďalších činností. Slovo slovnej zásoby „funguje“ ako termín pod tromi podmienkami:

- vymedzenia konkrétneho odboru / oblasti jeho používania,
- definovania jeho obsahu (pojmu),
- určenia miesta v systéme terminológie a vzťahov s príbuznými pojmami.

Termín teda predstavuje **odborný názov**, je osobitným prípadom názvu, pomenovania istého javu. Podobne aj definícia je osobitným prípadom vymedzenia obsahu a rozsahu pojmu; na definičné vymedzenie termínu platia isté všeobecnou metodológiou vedy (a jej súčasťou teóriou terminológie) vymedzené pravidlá.

V teórii terminológie sa formulovali základné vlastnosti termínov bez ohľadu na vednú, resp. praktickú oblasť ich použitia, ktoré by mali byť záväzné, alebo aspoň zohľadňované v rámci možnosti a špecifik kultúrno-osvetovej práce aj v oblasti terminológie miestnej a regionálnej kultúry. Rôzni autori zdôrazňujú rôzne vlastnosti termínu, často sa stretáme napr. s požiadavkou **informačnej priehľadnosti** a informačnej nosnosti termínu. Voľne interpretované podľa I. Masára (2000, s. 13 – 21) by malo termín charakterizovať nasledujúcich sedem vlastností:

– **Spisovnosť**: termín je prostriedok určený na odbornú komunikáciu, v ktorej sa predpokladá realizácia v spisovnom jazyku v ustálenom, ústrojnom (utvorenom v súlade so slovotvornými a gramatickými pravidlami) a funkčnom (uspokojuje dorozumievacie potreby).

– **Motivovanosť**: je to vlastnosť odkrývajúca motív a spôsob utvorenia termínu, od akého základu a ako je termín utvorený, či sa mu dá rozumieť bez ťažkostí. Do tejto požiadavky by asi bolo možné zaradiť aj inými autormi požadovanú informačnú priehľadnosť termínu.

– **Systémovosť**: odráža miesto termínu v danej sústave, ale odráža sa aj v jeho jazykovej forme. Odráža nielen pojmovú, ale aj lexikálno-sémantickú a gramatickú väzbu, pričom prvoradé sú pojmové vzťahy, systémovosť celého terminologického prostredia, jeho prvkov a stránok, ktoré terminológia odzrkadľuje a ktorým slúži.

– **Ustálenosť**: ten istý pojem v rozličných odboroch by sa mal pomenúvať tým istým termínom. Bez ustálenosti termínov vznikajú nejasnosti v dorozumievaní. Vlastnosť ustálenosti je úzko spojená s vývinom terminológie a vedeckých názorov. V období veľkých zmien býva spravidla aj časť terminológie neustálená a vyskytuje sa značná terminologická variantnosť.

– **Jednoznačnosť a presnosť**: táto vlastnosť súvisí s definovanosťou, s presným vymedzením termínu. Má zabrániť, aby sa termín chápal rozlične. V rámci jedného odboru sa to dá dosiahnuť, ak sa zachová zásada: jeden pojem – jeden termín.

– **Derivatívnosť**: Termín má mať takú jazykovú štruktúru, ktorá umožňuje tvoriť od neho potrebné odborné vyjadrovacie prostriedky, teda má mať schopnosť byť odvodzovacím základom.

– **Krátkosť a preložiteľnosť**: Sú to žiadané vlastnosti, ale nemali by sa presadzovať na úkor motívanosti, systémovosti, presnosti a jednoznačnosti.

Nezabúdajme, že ide o postulované, žiadané vlastnosti termínu, teda také, ktoré by mal mať ideálny odborný termín. V spoločenskovedných oblastiach možno ťažko predpokladať dodržiavanie týchto požiadaviek v každom z odborných termínov. Podobne je to s ďalšími požiadavkami na termín, akou je napríklad **neexpresívnosť**, teda aby termín nevyjadroval citové zafarbenie.

V oblasti kultúrno-osvetovej práce, miestnej a regionálnej kultúry – ako sme ukázali už v úvode – **formovanie terminológie prebiehalo indukzívne, t. j. termíny vznikali ako názvy, pomenovania, označenia** prvkov praxe formujúcej sa v istej kultúre a sociálnom prostredí, často rozdielnej v jednotlivých kultúrach a zemepisných oblastiach, a vychádzali z prirodzeného jazyka prostredia, v ktorom vznikali. Tieto skutočnosti sú hlavným dôvodom, že jednotlivé termíny sa často vyznačujú tým, že nespĺňajú mnohé z vyššie uvedených vlastností.

Odborná terminológia a jej systemizácia

Systemizácia terminológie miestnej a regionálnej kultúry predstavuje proces uvedenia, zaradenia, usporiadania množiny termínov používaných v tejto oblasti **do systému**. V rámci tohto procesu ide o skúmanie, analýzu tejto množiny z viacerých prístupov. Pri systemizácii sa uplatňujú najmä tri hlavné prístupy:

– **vecný prístup**: stavia do centra pojem a jeho vzťahy k susedným pojmom, ako aj vzťah medzi pojmom a termínom,

– **filozofický prístup**: zdôrazňuje triedenie pojmov podľa filozofických kategórií a snaží sa o vypracovanie klasifikačných teórií,

– **lingvistický prístup**: aplikuje jazykové prostriedky na terminologické javy; chápe terminológiu ako podmnožinu špeciálneho odborného jazyka a ten ako podjazyk spisovného jazyka, v našom prípade slovenčiny.

Terminológia každej poznatkovej a praktickej oblasti ľudskej činnosti, systemizácia a jasné vymedzenie pojmov a ich vzťahov, definícia termínov patria

k základným a stálym problémovým okruhom výstavby poznania o vymedzenom jave. Nie je tomu inak ani v oblasti miestnej a regionálnej kultúry, kde terminológia predstavuje v celoeurópskom rozmere zložitý mnohovrstvový problém, ku ktorému sa nedá pristupovať iba z aspektu výstavby teoretického pojmového systému, ale kde treba zohľadňovať mnohé kultúrne a historické špecifiká konkrétnej oblasti (geograficko-regionálnej, kultúrnej, národnej, štátnej), ktoré sa spolupodieľali na formovaní jednotlivých štruktúrnych prvkov tohto zložitého systému. Pri analýze terminológie v oblasti miestnej a regionálnej kultúry je preto potrebný tiež **historický prístup**, ktorý ukáže najmä motivovanosť daného termínu, jeho kultúrny a často aj politický kontext, ako aj zložitost jeho prekladu do jazyka kultúry, v ktorej sa daný fenomén nevyskytoval.

Pri analýze pojmov z oblasti miestnej a regionálnej kultúry a kultúrno-osvetovej činnosti ako praktických oblastí ľudskej činnosti sa kombinuje najmä vecný prístup s historickým, v ktorom sa rešpektuje vývoj javu, jeho regionálne kultúrne osobitosti so zohľadnením trendov vývoja v tejto oblasti. Zložitost terminologickej systematizácie ukážeme na dvoch okruhoch vyjasňovania, analýzy a definovania termínov stojacich na vrchu vnútorných pyramíd terminologických „rodín“ vybraných okruhov pojmov.

Analýza pojmov formy a druhy kultúrno-osvetovej činnosti v oblasti miestnej a regionálnej kultúry ako predpoklad ich systematizácie

Ako prvé pojmy na analýzu sme zámerne vybrali prierezové, t. j. používané v celej šírke kultúrno-osvetovej práce, a tiež relatívne neutrálne termíny, bez možného citového náboja pre používateľov, a to termíny druh a forma kultúrno-osvetovej práce v miestnej a regionálnej kultúre.

Slová druh a forma patria do všeobecnej slovnej zásoby slovenčiny ako spisovného jazyka. Súčasne predstavujú aj označenie jedného zo základných štruktúrnych prvkov každého kultúrno-osvetového podujatia. Forma je aj vo všeobecnej slovnej zásobe slovo s veľmi širokým obsahom, samotný výkladový *Slovník súčasného slovenského jazyka*, diel A – G (2006, s. 999) uvádza desať definícií tohto slova. Formu všeobecne definujú výkladové slovníky ako vonkajší tvar, vzhľad, podoba nejakej veci.

Forma ako odborný termín v oblasti kultúrno-osvetovej činnosti v oblasti **miestnej a regionálnej kultúry** patrí k základným termínom vymedzujúcim štruktúrálne prvky, ktorými charakterizujeme jednotlivé podujatia (popri

termínoch cieľ, obsah, účastníci/cieľové skupiny, realizátori atď.). Problematika foriem kultúrno-osvetovej práce bola u nás rozpracúvaná v 80. rokoch minulého storočia, najmä v monografiách V. Júvu (1984) a V. Fábryho (1985). V súčasnosti je súčasťou didaktických aspektov teórie rôznych druhov kultivačného pôsobenia. Ako východisko našich prístupov k ponímaniu kategórie **forma** môže poslužiť úvodná časť hesla z terminologického a výkladového slovníka *Výchova a vzdelávanie dospelých* (2000, s. 138), kde sú charakterizované formy ako „**ustálené jednotky výchovného, vzdelávacieho alebo iného kultúrno-spoločenského pôsobenia**, ktoré majú pevnú vnútornú štruktúru naplnenú sledovaným obsahom a vlastnú vonkajšiu podobu“.

Problematika druhov kultúrno-osvetovej práce je oveľa komplikovanejšia. Termín **druhy kultúrno-osvetovej práce**, ale aj vo voľnejšej väzbe **druhy** (niektoré zužujúce vymedzenie) nie je definovaný ani v jednom z dostupných odborných slovníkov nami sledovanej oblasti, i keď sa s týmto termínom v odborných textoch stretávame, avšak bez vysvetlenia jeho podstaty ako termínu, často ako so synonymom slova typu. Preto pri analýze termínu druh vychádzame z logiky prirodzeného jazyka. Jeden z významov slova **druh** je spôsob, forma, typ (Slovník, 1959, s. 334). Možno je to práve uvedenie slov forma a typ ako vysvetľujúcich k slovu druh, čo vedie k častému zamieňaniu týchto slov aj v odbornej andragogickej literatúre. Avšak práve rozdiel medzi bežným slovom slovné zásoby a odborným termínom je to, čo charakterizuje jazyk vedy a profesionálny prístup k odbornej činnosti.

V odbornej terminológii je prijímaný význam slova/termínu druh častejšie vo význame „majúci osobitné, špeciálne vlastnosti, zákonitosti“, čo predstavuje „skupinu jednotlivín zhodujúcich sa v istých podstatných znakoch“, napr. druhy literárnych diel. Vo všeobecnosti možno povedať, že termínmi druhy, typy sa klasifikuje, triedi istá množina javov do určitých typových skupín podľa základných zhôd a rozdielov v danom systéme. Termín druh sa používa pri klasifikačnej analýze podstaty javov, keď sa snažíme o triedenie mapy výskytu známych a menej známych foriem procesov a stavov kultúrno-osvetového pôsobenia. I takáto analýza ukazuje, že z uvádzaných synonymov slova druh je pre termín druh významovo najbližšie slovo/termín typu.

Pre rozpracovanie „rodiny“ hesiel spadajúcich pod druhy kultúrno-osvetovej činnosti v miestnej a regionálnej kultúre vychádza záver, že

– termín **druh** má v sebe predovšetkým **kvalitatívno-obsahový** náboj.

V rámci daného druhu kultúrno-osvetovej práce je ďalšie členenie podriadené zvolenému kritériu;

– termín **forma** má v sebe najmä **formálno-procesuálny** náboj kultúrno-osvetovej práce;

– formy kultúrno-osvetovej práce bývajú často rozpracúvané v súvislosti s **metódami** ako s výsostne procesualným, dynamizujúcim prvkom kultúrno-osvetovej práce; vzťah formy a metódy kultúrno-osvetovej práce má v sebe osobitnú väzbovú zložitost.

Na základe analýzy použitia týchto pojmov v odbornej literatúre môžeme sumarizovať, že **kultúrno-osvetové podujatie** je konkretizované jeho hlavnými **štrukturálnymi prvkami**, ako sú cieľ, obsah, formy, metódy, účastníci/cieľové skupiny, realizátori, ďalšie realizačné prostriedky atď., z ktorých **určujúcim prvkom je cieľ** podujatia. V záujme stanoveného **cieľa** je treba naplniť podujatie hodnotným **obsahom**. Pre prezentáciu obsahu treba hľadať vhodnú **formu kultúrno-osvetového podujatia** a vhodné **metódy** jeho pôsobenia. **Forma** ako organizačné usporiadanie dáva **rámec** kultúrno-osvetovému podujatiu v **priestore a čase**. **Metóda** je spôsob, cesta, ako čo najefektívnejšie dosiahnuť určitý cieľ a realizovať obsah tak, aby bol zrozumiteľný, uchopiteľný pre účastníkov podujatia ako celok, aby aktivizoval účastníkov smerom k cieľu podujatia.

Najširšia, rámcová – a tým aj najvšeobecnejšia – definícia formy kultúrno-osvetového podujatia (práce) by mohla teda znieť: „Forma kultúrno-osvetového podujatia predstavuje cieľovo zamerané usporiadanie vonkajších stránok a podmienok podujatia, ako aj vymedzenie spôsobu jeho organizácie podľa rozličných kritérií, ktoré sú zahrnuté v charakteristike danej formy.“

Formy kultúrno-osvetovej práce môžeme členiť podľa každého z kritérií, ktoré sú zahrnuté v ich charakteristike. Môžeme sa stretnúť napríklad s členením podľa počtu účastníkov, priestorovej realizácie, spôsobu organizácie činnosti realizátorov a účastníkov, časového vymedzenia, frekvencie konania atď. Prítom každú konkrétnu formu andragogického podujatia možno zaradiť a charakterizovať z viacerých hľadísk.

Ďalšie napĺňanie nového „hniezda“ hesiel, alebo „mapy“ či „rodiny“ hesiel v *pyramíde* formy kultúrno-osvetového podujatia by pokračovalo konkretizáciou foriem typických pre jednotlivé druhy kultúrno-osvetovej práce. Ukáže sa, že niektoré formy sú charakteristické pre celú šírku kultúrno-osvetovej práce, niektoré, naopak, špecifické pre danú oblasť/druh/typ tejto práce.

Vymedzovanie rámca jednej „rodiny“ termínov nás vracia späť k potrebe pln-

šieho rozpracúvania už naznačeného hesla **druhy kultúrno-osvetovej práce**.

Ilustrácia možného prístupu ku klasifikácii druhov kultúrno-osvetovej práce

Je veľmi náročné predostrieť jednoduchý a pritom systémovo ponímaný prístup k **členeniu druhov kultúrno-osvetového pôsobenia**. Už preto, že každé členenie takého zložitého javu bude nutne zjednodušujúce, každý prvok tohto pôsobenia môže predstavovať členiace hľadisko a každé členenie nesie v sebe obmedzenia svojho východiskového pohľadu, či už vedného alebo praxistického.

Ak si za členiace hľadisko zvolíme **primárnu orientáciu** na niektorú z **osobnostných** či **sociálnych stránok človeka**, cieľových skupín, miestnej komunity, môžeme vyčleniť niekoľko okruhov **cieľových zameraní** andragogického pôsobenia, pričom jednotlivé okruhy zahŕňujú celú škálu možných **druhov**, resp. typov kultúrno-osvetových podujatí (Čornaničová a kol., 2005):

* **záujmové vzdelávanie** ako aktivita primárne zameraná na získavanie poznatkov, informácií a zručností: zaraďujeme sem rozličné vzdelávacie kurzy a cykly, ako aj jednorazové vzdelávacie podujatia ako jazykové kurzy, kurzy šitia, varenia, stravovania, odborné prednášky a cykly zahŕňajúce obsahovo širokú škálu odborného a všeobecného vzdelávania, napr. ekologické, zdravotné, historické témy a pod.,

* **záujmovo-umelecká činnosť** ako aktivita primárne zameraná na permanentné rozvíjanie osobnosti človeka prostriedkami umenia:

zahŕňa účasť v rôznych formách amatérskych umeleckých aktivít, ako sú: divadlo, detská dramatická tvorivosť, umelecký prednes, literárna tvorba, literárne súťaže, folklórne festivaly, ľudová hudba a tanec, zvykoslovie, ľudové remeslá, dychová hudba, komorná a symfonická hudba, zborový spev, country, bluegrass, trampská a folková hudba, populárna hudba, džez, blues, country tance, spoločenský tanec, mažoretky, diskotekový tanec, show a módný tanec, scénický tanec, fotografia, film, video, výtvarníctvo a i.,

* **záujmová mimoumelecká činnosť** ako aktivita primárne zameraná na rozvíjanie osobnosti človeka mimoumeleckými prostriedkami kultúry v oblasti záujmových voľnočasových aktivít: patria sem napr. modelárske krúžky, filatelistika, numizmatika, rôzne ďalšie zberateľstvá, šach, bridž, poznávacie krúžky a súťaže a i.,

* **aktívizačná výchovno-vzdelávacia a akčná osveta** predstavuje pestrú paletu aktivít, ktoré kombinujú vzdelávaciu, klubovú a verejnoprospešnú činnosť,

obsahovo vychádzajú z aktuálnych spoločenských potrieb a záujmov, napr. so zameraním na ekologickú výchovu, občiansku výchovu, mierové aktivity, ľudské práva a i.,

* **kultúrno-umelecké vyžitie:** návštevy divadelných, hudobných, výtvarných, filmových a iných umeleckých podujatí;

* **kultúrno-spomienkové aktivity:** spomienkové oslavy, výročia a i.;

* **kultúrny turizmus;**

* **ochrana a kultúrne využitie hmotného a nehmotného dedičstva lokality;**

* **kultúrno-zábavná činnosť:** tanečné zábavy, diskotéky, show a i.;

* **kultúrno-rekreačná a rekreačno-športová činnosť:** telesná výchova a šport, turistika, vidiecka turistika, agroturistika, kultúrny oddych a rekreácia, spoločenská zábava, spoločenské hry atď.;

* **kultúrno-sociálna a charitatívna činnosť:** kluby rodiny, práce, dôchodcov, rôzne postihnutých, sociálne zamerané podujatia, charitatívne aktivity atď.;

* **ekumenické kultúrno-osvetové podujatia.**

Jednotlivé druhy/typy kultúrno-osvetovej práce zahŕňajú celú škálu možných foriem kultúrno-osvetových podujatí.

Problém terminologickej systemizácie pojmov na príklade pojmov záujmové vzdelávanie a občianske vzdelávanie do pojmovej pyramídy vzdelávanie a jej európsky kontext

V posledných dvoch desaťročiach sa pre oblasť kultúrno-osvetového vzdelávania na Slovensku popri sebe dominantne používalo šesť termínov: **záujmové vzdelávanie, mimoškolské vzdelávanie, osvetové vzdelávanie, kultúrno-osvetové vzdelávanie, občianske vzdelávanie a sociokultúrne vzdelávanie.** Z nich v oblasti miestnej a regionálnej kultúry možno za najfrekvencovanejší pojem považovať **záujmové vzdelávanie.** Problém nastáva, keď sa tento termín doslova preloží do iného jazyka, kde adjektívum záujmové chápu ako psychologický pojem charakterizujúci vnútorné nastavenie človeka (či spoločnosti) pri vzdelávaní, ale nie ako vymedzenie druhu vzdelávania. Pritom napríklad pre oblasť štatistiky a získavania informácií o kultúrno-osvetovej činnosti v krajinách Európy sa takéto vzdelávanie nedá zaradiť do žiadnej „kolónky“, čo skreslí obraz praxe vzdelávania v miestnej a regionálnej kultúre.

Termín vzdelávania, ktorý je na vrchole pyramídy rodiny týchto pojmov, je súčasťou všetkých odborných slovníkov z oblasti vied o výchove. Býva podrobne rozpracovaný a jeho podstatu možno voľne interpretovať nasledovne: **„Vzdelávanie je pôsobenie na človeka s cieľom získavania vedomostí, utvárania návykov, postojov, spôsobov sprá-**

vania sa, intelektuálnej a fyzickej pripravenosti. Prostredníctvom vzdelávacích aktivít sa rozvíjajú vedomosti, spôsobilosti a postoje človeka, ktoré sa vyžadujú v jeho pracovnom a osobnom živote – získava sa vzdelanie.“

Pri termíne vzdelávanie sa vždy odkazuje na pojem vzdelanie, ktorého podstatu možno zhrnúť aj takto: **„Vzdelanie je súhrn znalostí, vedomostí, poznávacích spôsobilostí a schopností, ktoré nadobudol jednotlivec na základe školského vzdelania, učenia, životných a pracovných skúseností a zámerného vlastného sebazvdelávania.“**

Z rozličných špecifikácií vzdelávania sa za najširší pojem považuje „celoživotné vzdelávanie“, s ktorým ako odborným termínom sa museli porátať aj európski experti, autori *Memoranda o celoživotnom vzdelávaní* (2000): **„Celoživotné vzdelávanie/učenie sa zahŕňa všetky aktivity učenia sa počas života s cieľom zlepšiť si vedomosti, zručnosti a kompetencie v rámci osobných, občianskych, sociálnych a/alebo zamestnaneckých perspektív.“**

V prílohe *Správy EK o realizácii celoživotného vzdelávania/učenia sa v Európe* (2001) sú ďalej definované tri základné skupiny vzdelávacích/učiacich aktivít celoživotného vzdelávania:

* **Formálne vzdelávanie/učenie** (formal education) – učenie sa, ktoré obvykle **poskytujú školy** v školskom systéme (inštitúcie pre vzdelávanie a výcvik). Je štruktúrované (podľa cieľov učenia, počtu hodín alebo podpory učenia sa) a vedie k získaniu osvedčenia. Formálne učenie sa je zámerne vzhľadom k perspektívam učiacich sa. (Dodajme k tejto definícii, že výsledkom formálneho vzdelávania je v prvom rade stupeň vzdelania, ktorý sa označuje ako: základné, stredné, vysokoškolské, ďalej sú to kvalifikačné profesijné špecializácie rôzneho stupňa.)

* **Neformálne vzdelávanie/učenie** (*non-formal education*) – učenie sa, ktoré neposkytujú školy, ale iné vzdelávacie ustanovizne a obvyčajne nevedie k získaniu dokladu o vzdelaní. Je však štruktúrované (čo sa týka cieľov, počtu hodín alebo podpory učenia sa). Neformálne učenie je zámerne vzhľadom k perspektívam učiacich sa.

* **Informálne učenie** (*informal learning*), neinštitucionálne – učenie sa vychádzajúce z každodenných aktivít jednotlivca spojených s prácou, rodinou alebo voľným časom. Nie je štruktúrované (podľa cieľov, počtu hodín alebo podpory učenia sa) a obvyčajne nevedie k získaniu osvedčenia. Informálne učenie sa môže byť: zámerne, príležitostné, náhodné (*random learning*), vyskytuje sa častejšie ako zámerne informálne učenie sa.

* **Formálne vzdelávanie** zahŕňa predovšetkým základné vzdelanie, ktoré je

vo vyspelých krajinách obvykle povinné pre celú populáciu detí a odborné vzdelávanie získavané na vyšších stupňoch školskej sústavy.

* **Základné vzdelávanie** predstavuje získavanie vedomostí, ktoré sú v danej historickej etape a v geografickej oblasti považované za všeobecne potrebné pre kultúrne zaradenie sa každého človeka do spoločnosti na takej úrovni, ktorá je považovaná za základnú pre život v daných podmienkach; základné vzdelávanie by malo pripraviť na vstup do vzdelávacích procesov strednej úrovne všeobecného a odborného vzdelávania, na záujmové vzdelávanie a sebazvdelávanie; býva označované tiež ako všeobecnovzdelávacie, komprehenzívne, povinné a realizuje sa v rámci povinnej školskej dochádzky detí a mládeže, býva zabezpečované štátom (čo nevyučuje realizáciu mimo štátnych školských inštitúcií).

Individuálne dopĺňanie medzier v úplnosti základného vzdelania jednotlivcov sa dá realizovať na základných školách. Avšak aj základné vzdelanie môže byť súčasťou vzdelávaco-osvetových aktivít organizovaných rôznymi typmi osvetovo-vzdelávacích inštitúcií. Býva to najmä v lokalitách so silným sústredením obyvateľstva s neúplným základným vzdelaním, ako sú rómske exkludované osady, imigranti z krajín tretieho sveta a pod.

* **Odborné/profesijné vzdelávanie** (stredného a vysokoškolského stupňa) zamerané na prípravu na kompetentný výkon pracovných funkcií, ktoré sa od človeka ako pracovníka – profesionála budú vyžadovať. Profesijné vzdelávanie má viacero úrovní, druhov a poslaní. V najväčšej časti býva realizované na patričných typoch a stupňoch škôl, školských inštitúcií a vzdelávacích zariadení, ktoré majú vzdelávacie činnosť ako primárne poslanie.

Formálne vzdelávanie je obvykle štátom regulované príslušnou sústavou školských zákonov týkajúcich sa jednotlivých stupňov, druhov a typov vzdelávania. Osvetové inštitúcie ho uskutočňujú skôr ojedinele, v rozsahu a obsahu menej náročných typoch po príslušnej akreditácii kurzu.

Neformálne vzdelávanie

Pre našu analýzu sme z uvedených, na Slovensku používaných pojmov – záujmové vzdelávanie, mimoškolské vzdelávanie, osvetové vzdelávanie, kultúrno-osvetové vzdelávanie, občianske vzdelávanie a sociokultúrne vzdelávanie – vybrali ako najširší pojem kultúrno-osvetové vzdelávanie, ktorý podľa nášho názoru najbližšie zodpovedá pojmu neformálne vzdelávanie. Treba povedať, že i v zahraničnej odbornej literatúre nie je jednotné označovanie

tohto druhu vzdelávania. Popri v materiáloch EÚ preferovanom termíne *non-formal education* sa stretáme s označeniami *liberal education*, *free-time education*, *non-credit study* a i.

Kultúrno-osvetové vzdelávanie predstavuje širokú oblasť vzdelávania človeka zamerané na osobnostný rozvoj človeka v jeho mimopracovných rolách, na rôzne záujmové cieľové skupiny, na miestnu komunitu, na široký okruh účastníkov spoločnosti. V rámci kultúrno-osvetového vzdelávania môžeme mať dva prístupy:

1. môžeme hovoriť o dvoch jeho veľkých podskupinách – záujmové a občianske vzdelávanie (pričom tento prístup je nesystémový: adjektívom záujmové v tomto použití znamená, že nie je povinné); adjektívum občianske vyjadruje obsahové zameranie tohto vzdelávania (iný výklad, že je pre občanov, je nezmysel: aké vzdelávanie je pre neobčanov – je také napr. pre azylantov),

2. môžeme termíny kultúrno-osvetové vzdelávanie a záujmové vzdelávanie považovať za synonymá a občianske vzdelávanie chápať ako ich obsahový druh.

Záujmové vzdelávanie, ale aj celé **kultúrno-osvetové vzdelávanie** uspokojuje vzdelávacie potreby človeka v súlade s jeho osobným zameraním, vyjadreným záujmom. Záujmové vzdelávanie vytvára širšie predpoklady na kultiváciu osobnosti na základe jej vzdelávacích záujmov. Medzi jeho základné charakteristiky patrí: dobrovoľnosť, účasť vo voľnom čase, výber aktivity na základe osobného záujmu. Pre záujmové vzdelávanie je príznačná veľká obsahová, tematická, žánrová a inštitucionálna pestrosť. Do záujmového vzdelávania zaraďujeme rozličné vzdelávacie kurzy a cykly, ako aj jednorazové vzdelávacie podujatia ako jazykové kurzy, kurzy šitia, varenia, stravovania, odborné prednášky a cykly zahrňujúce obsahovo širokú škálu odborného a všeobecného vzdelávania, napr. ekologické, zdravotné, historické témy a pod. Patria sem aj špecifické formy vzdelávania v oblasti záujmovej umeleckej činnosti formou workshopov/tvorivých dielní, sprievodných odborných programov prehliadok, súťaží a výstav.

Občianske vzdelávanie chápeme ako vzdelávanie zamerané na kultiváciu človeka ako občana, formovanie občianskej hodnotovej orientácie, utváranie vedomia práv a povinností dospelých ako občanov spôsobilých zodpovedne a účinne uplatňovať svoje občianske „ja“, a to na individuálnoobčianskej úrovni, komunitnoobčianskej úrovni, štátnoobčianskej úrovni a európskoobčianskej úrovni. Obsah občianskeho vzdelávania môžeme rozdeliť v našich podmienkach na päť obsahových okruhov:

a) výchova k **štátnemu občianstvu**, ktorá zahŕňa témy: základy teórie štátu,

ústavy, demokracie, politického systému, občianskeho práva a pod.;

b) výchova k **občianskemu životu** detí, mladistvých, dospelých a seniorov. Zameriava sa najmä na demokratický spôsob života, osobnú občiansku zodpovednosť a na tvorivú účasť na hospodárskom, politickom a kultúrnom živote. Ďalej sem patrí občianske vzdelávanie o právach a povinnostiach občana obce, regiónu a štátu. Možno sem zahrnúť i vlastivedné vzdelávanie a vlastneckú výchovu, ale aj štátoobčiansku výchovu cudzincov a vzdelávanie imigrantov. Niektorí autori sem zaraďujú aj vzdelávanie k povolaniu, manželstvu, rodičovstvu alebo hodnotnému využitiu voľného času;

c) komunitné, obecné vzdelávanie, **vzdelávanie v obciach**. Má smerovať k rozvoju spolupatričnosti členov daného spoločenstva, k identifikácii sa s jeho kultúrou, k zlepšeniu kvality života v tejto komunite a k celkovému miestnemu rozvoju. Znamená výchovu občiansky sebedomedých obyvateľov obce, mesta k činnorodému lokálnopatriotizmu;

d) vzdelávanie **vo verejných veciach** v štátnych, regionálnych, mestských a obecných záležitostiach. Je zamerané na uspokojovanie spoločných potrieb a záujmov občanov štátu a obce, napríklad v ochrane a tvorbe životného prostredia, v oblasti sociálnej starostlivosti, starostlivosti o starších ľudí, deti, na vzdelávanie spotrebiteľa, zdravotné a výživové vzdelávanie a iné oblasti;

e) vzdelávanie zamerané na **výchovu euroobčiansky sebedomedých obyvateľov**, ktorých spájajú tradičné hodnoty demokracie, uznávanie a ochrany ľudských práv, obyvateľov poznajúcich práva a povinnosti vyplývajúce z hospodárskeho a sociálneho práva Európskej únie a jej kultúrnohodnotového smerovania.

Na záver

Súčasná slovenská, ale aj terminológia iných európskych krajín v oblasti kultúrno-osvetovej činnosti, miestnej a regionálnej kultúry má za sebou **dva a polstoročný vývoj** spojený s kultúrno-osvetovým hnutím a miestnymi, neskôr regionálnymi a aj štátnymi kultúrno-osvetovými aktivitami. Historicky sa vyvíjali v rozličných krajinách a kultúrno-geografických priestoroch rôzne inštitúcie, programy a formy kultúrno-osvetových aktivít. **Historická a kultúrna zakotvenosť** sa doteraz odráža nielen v odlišnom chápaní postavenia a významu miestnej a regionálnej kultúry a kultúrno-osvetovej činnosti v spoločnosti, ale aj v **odlišnosti špecifik** v mnohých „vonkajších“ oblastiach, akými sú napr. riadenie, financovanie, **terminológia**, vznik špecifických inštitúcií, foriem a metód činnosti. Spoločné, spájajúce pre vzdelávanie dospelých je to „vnútorné“:

základné kultivačné poslanie, cieľ, vývojové trendy. V súčasnom multikultúrnom európskom priestore je zrejмый **trend internacionalizácie** viacerých štruktúrnych prvkov miestnej a regionálnej kultúry. Ten si ale vyžaduje mať vyjasnenú domácu terminológiu v tejto oblasti.

Terminológiu v oblasti kultúrno-osvetovej činnosti charakterizuje **nejednoznačnosť až nesystémovosť** základných pojmov, čo však **používaným termínom neuberá na ich dobovej, často i súčasnej, funkčnosti v oblasti svojho používania**. Problém nastáva pri prekročení svojej úzkej oblasti použitia, odbornej a medziodborovej spolupráci, v medzinárodných kontaktoch, v informačnom spracovaní problematiky a pod. V súčasných širokých procesoch globalizácie sa prejavuje **úsilie o terminologickú systematizáciu** podľa určitého vedného či prakticistického hľadiska, na druhej strane 21. storočie prináša v niektorých oblastiach akoby **návraty k národným zriedlam** aj v terminológii úzko spätých s kultúrnym dedičstvom. V jednotlivých európskych krajinách je akceptovaná a často osobitne zdôrazňovaná terminológia vychádzajúca z tradičných inštitucionálnych typov výchovno-vzdelávacej práce s dospelými v danom regióne. Nazdávame sa, že v strete globálneho a národného, v hľadanií medzi tradíciami a inováciami, medzi systémovosťou a prakticismom má vyjasňovanie odbornej terminológie svoje dôležité miesto.

Z hľadiska terminologickej výstavby teórie a praxe kultúrno-osvetovej činnosti patrí **vytvorenie moderného výkladového a terminologického slovníka** k veľkým výzvam a náročným úlohám súčasnej etapy jej rozvoja tak na Slovensku, ako aj v iných krajinách, ale aj v európskom kontexte.

Rozália Čornaničová

Literatúra:

- ČORNANIČOVÁ, R., TAZBERÍK, J., STRELKOVÁ, J., CHOMOVÁ, S. (2005). *Revitalizácia kultúrneho života v miestnych a regionálnych podmienkach*. Bratislava: NOC. ISBN 80-7121-255-5.
- FÁBRY, V. (1985). *Princípy, metódy a formy osvetovej činnosti*. Bratislava: Obzor, 248 s.
- JÚVA, V. (1984). *Mimoškolská výchova dospelých*. Bratislava: Obzor, 240 s.
- MASÁR, I. (2000). *Ako pomenúvame v slovenčine: Kapitoly z terminologickej teórie a praxe*. Bratislava: Spisy SJS pri SAV – JÚLŠ SAV, 60 s. ISBN 8089037003.
- Slovník súčasného slovenského jazyka: A – G*. (2006). Bratislava: Veda, 1 134 s.
- Výchova a vzdelávanie dospelých – Andragogika: Terminologický a výkladový slovník*. 2000. Ed. a aut. V. S. Hotár, P. Paška, J. Perhács. Bratislava: SPN, 547 s. ISBN 80-08-02814-9.

ŠTATISTICKÝ VÝSKUM KABINETU VÝSKUMU KULTÚRY NÁRODNÉHO OSVETOVÉHO CENTRA

Zmysluplné využívanie voľného času ako prevencia proti závislostiam a prejavom extrémizmu stredoškolskej mládeže

Voľný čas predstavuje významný faktor v živote stredoškolskej mládeže, ktorý do značnej miery ovplyvňuje ich fyzické dispozície, no predovšetkým psychické či citové zázemie, podieľa sa na upevňovaní ich morálnych, vôľových vlastností a postojov ku každodenným prejavom v rámci rodinnej mikroklimy či okolitého sveta a na celkovom rozvoji formujúcej sa mladej osobnosti. Práve z tohto dôvodu sa realizovali na pôde Kabinetu výskumu kultúry Národného osvetového centra v priebehu rokov 2003 až 2009 tri sociologické prieskumy na náhodne vybraných stredných školách, ktoré iniciovalo Ministerstvo kultúry SR, Ministerstvo školstva SR, no predovšetkým samotný Úrad vlády SR v rámci svojho vládneho programu boja proti extrémizmu. Základnou úlohou všetkých týchto troch prieskumov bolo zistiť, do akej miery sa podieľajú rozličné spôsoby trávenia voľného času mládeže na určitej forme prevencie rôznych druhov závislostí a postojoch mladých ľudí k prejavom extrémizmu. Vo svojom príspevku sa však nebudeme venovať tejto téme, ktorú vo svojich výskumných správach rozoberajú doc. E. Hradiská a doc. A. Ritomský, ale sústredíme pozornosť na samotné voľnočasové aktivity mládeže s cieľom poukázať na mieru ich využívania, na otázky spojené s možnosťami a prekážkami, ktoré bránia mladým venovať sa obľúbeným aktivitám podľa ich predstáv. Vychádzame z posledného výskumu, ktorý realizoval Kabinet výskumu kultúry NOC v mesiacoch apríl – máj 2009, ale so zámerom upozorniť na určité zmeny vo frekvencii využívania voľnočasových aktivít sa pokúsime porovnať údaje všetkých troch výskumov a naznačiť istý vývoj v priebehu šiestich rokov v rámci intenzívnejšieho využívania niektorých aktivít a naopak – znižovania frekvencie iných, najmä pod vplyvom čoraz častejšieho používania počítača či presnejšie sledovania internetu.

Pretože sa opierame o získané údaje spomínaných prieskumov, ktoré spracovali vo svojich výstupoch externí spolupracovníci Kabinetu výskumu kultúry NOC, považujeme za potrebné jednak uviesť hlavné zdroje, v ktorých sú výsledky spracované, a jednak oboznámiť záujemcov o naše poznatky so základnými informáciami, ktoré sú s týmito prieskumami spojené.

Prieskum z roku 2003 vyhodnotila psychologička doc. E. Hradiská vo výskumnej správe Vhodné spôsoby trávenia voľného času mládeže ako prevencia rôznych druhov závislostí.

Prieskum sa realizoval v mesiacoch apríl – máj na 14 náhodne vybraných stredných školách. Oslovili sme 1 316 študentov druhých a tretích ročníkov (16/17 až 18-roční) zo všetkých typov stredných škôl (gymnáziá, stredné odborné školy, stredné odborné učilištia s maturitou i bez maturity) z ôsmich slovenských miest (Bratislava, Skalica, Nová Dubnica, Čadca, Žilina, Svit, Kežmarok, Podolíneč).

V roku 2007 vypracovala výskumnú správu doc. Hradiská spolu s doc. Ritomským pod názvom *Spôsoby trávenia voľného času v súvislosti so sebahodnotením mládeže a postojmi k extrémizmu*. Prieskum sa opäť realizoval v mesiacoch apríl – máj, tentoraz však na rozšírenej vzorke všetkých typov škôl (18) v záujme zvýšenia reprezentatívnosti, a to jednak pestrejším zastúpením študentov z východného Slovenska a študentov maďarskej národnostnej menšiny. Prítom

sa však podarilo osloviť menší počet stredoškolákov (1 198) z miest Bratislava, Skalica, Nová Dubnica, Čadca, Žilina, Kežmarok, Podolíneč, Košice, Šamorín, Dunajská Streda.

V roku 2009 sa realizoval zatiaľ posledný zo série komentovaných prieskumov, ktorý bol takmer identický s predchádzajúcim, pretože podľa vládneho programu boja proti extrémizmu by sa mal takýto prieskum na stredných školách opakovať pravidelne každé dva roky. Z hľadiska metodiky zisťovania vývojových trendov v skúmanej oblasti je potrebné, aby sa i nasledovné pripravované prieskumy realizovali na približne rovnakej výskumnej vzorke a na tých istých školách.

Frekvencie voľnočasových aktivít stredoškolskej mládeže, príčiny a prekážky v roku 2009

Z výsledkov zatiaľ posledného výskumu nám vychádza, že zhruba polovica stredoškolskej mládeže disponuje s dostatočným množstvom voľného času, ale viac ako 43 % z našej vzorky

uviedlo, že pociťuje jeho nedostatok. Možno predpokladať, že populácia mládeže je v podstate rozdelená na dve takmer rovnaké časti – na tých, ktorí si myslia, že majú dostatok voľna, a na tých, ktorí nemajú dostatok voľného času.

Pri odpovediach na otázku o spokojnosti s jeho prežívaním sme vyhodnotili, že mládež je viac-menej pozitívne vyrovnaná s touto skutočnosťou. Necelých 20 % respondentov je s trávením svojho voľného času v podstate spokojná, viac ako štvrtina je takmer spokojná a necelá polovica zástupcov (47,1 %) našej vzorky uviedla, že „niekedy áno, niekedy nie“ – sú s týmto trávením spokojní.

Pretože 4 % z opýtaných takmer nikdy nie sú spokojné a spomínaných 47,1 % raz je a inokedy nie je spokojných, zisťovali sme, čo je hlavnou príčinou tejto nespokojnosti. Študenti mohli uviesť až tri dôvody nespokojnosti s trávením voľného času, a preto súčet ich odpovedí presahuje 100 %.

Hlavnou príčinou nespokojnosti je nedostatok príležitostí v mieste, kde mladí trávajú väčšinu voľného času. Túto

uviedlo viac ako 51 % z tejto skupiny nespokojencov. Pre väčšinu mladých je typickým nedostatok finančných prostriedkov (39,5 %), ale v podstate i samotný nedostatok voľného času, teda celková zaneprázdnenosť (35,1 %). Nie je zanedbateľné i výchovné pôsobenie rodičov, keď ako trest využívajú voči svojim deťom zakazovanie obľúbených voľnočasových aktivít (26,4 %). Zákazy zo strany školy alebo vychovávateľov nie sú veľmi veľkou zábranou využívania voľného času (4,7 %). Je prirodzené, že mladí málokedy prežívajú svoj voľný čas individuálne, a preto neprekvapuje skutočnosť, že 16 % chýba partner či partnerka alebo skupina kamarátov, čiže partia (11,5 %) a napokon viacerí nemajú dostatok informácií o možnostiach trávenia voľného času (14,2 %).

S dôvodmi, ktoré bránia mladým prežívať voľný čas podľa svojich predstáv, bezprostredne súvisia aj ľudia z ich blízkeho okolia, ktorí vo väčšej či menšej miere ovplyvňujú ich aktivity. Aj v tomto prípade mohli pri odpovedi na otázku „Uved', kto najviac ovplyvňuje trávenie tvojho voľného času“ uviesť až tri odpovede. Ako sme už v predchádzajúcom texte naznačili, kamaráti a partia majú na tejto skutočnosti výrazný podiel, lebo v podstate dve tretiny zo všetkých oslovených uviedli práve svojich kamarátov. Aj rodičia ešte majú na teenagerov znač-

ný vplyv, čo potvrdila necelá polovica. To, že mladí sa stretávajú vo dvojici, zasa uviedla viac ako tretina z nich, ale významné zistenie je i to, že viac ako 40 % sa často rozhoduje podľa vlastného uváženia. Súrodenci, podobne ako učitelia a vychovávateľia nemajú na rozhodovanie o voľnom čase mladých výraznejší vplyv (okolo 11 %).

V súvislosti s trávením voľného času mládeže a prekážkami, ktoré im vo voľnočasových aktivitách bránia, nás zaujímalo, akému druhu činnosti sa venujú najviac, čo uprednostňujú a čo takmer úplne ignorujú.

Ponúkli sme študentom zoznam aktivít zahŕňajúci až 39 položiek, pričom sa mali ku každej aktivite zvlášť vyjadriť – teda či ju vykonávajú každý deň alebo aspoň raz do týždňa, menej ako raz do týždňa, menej ako raz mesačne, alebo sa jej vôbec nevenujú. Podľa predpokladu suverénne najobľúbenejšou činnosťou stredoškolákov je počúvanie hudby. Takmer 90 % zástupcov našej vzorky ju počúva každý deň a 9 % aspoň raz do týždňa (Tabuľka 1). To znamená, že dnešní mladí ľudia si bez hudby nevedia svoj život ani predstaviť. Všetci sme denne svedkami či už na ulici alebo v dopravných prostriedkoch, že mladí kade chodia, majú na ušiach, resp. v ušiach miniatúrne slúchadlá a počúvajú vďaka najnovšej technike svoje vlastné výbery najobľúbenejších skladieb populárnej

hudby uložené v MP3 prehrávačoch.

Veľmi dôležitá je zistená skutočnosť, že až tri štvrtiny študentov našej vzorky sa denne rozprávajú s rodičmi a 18 % aspoň raz do týždňa, čo má dôležitý výchovný vplyv na ich ďalší život a je istou pozitívnou zárukou, že mladí sú ochotní diskutovať o vlastných aktivitách so svojimi najbližšími. Podobne je pozitívne zistenie, že 44 % z nich trávi denne voľný čas so svojimi súrodencami a takmer 30 % aspoň raz v týždni. Z uvedeného vyplýva, že pôsobenie rodiny plní v živote mladých ľudí významnú funkciu a výrazne ovplyvňuje aj ich voľnočasové aktivity. Stredoškolská mládež preukazuje pomerne silnú väzbu na rodinu, čo potvrdzuje zistenie, že až 41,5 % z nich pomáha v domácnosti každý deň a 43,2 % aspoň raz do týždňa, len necelé dve percentá z opýtaných študentov nepomáhajú vôbec. K utužovaniu rodinného života patrí bezprostredne aj starostlivosť o domáce zvieratá, najmä o psa, prípadne o mačku. Predovšetkým obľúbený pes ako rodinný miláčik je považovaný v podstate za člena rodiny, preto v tejto súvislosti neprekvapuje, že takmer tretina mladých sa stará o zvieratá (chodí so psom na prechádzku) každý deň a ďalších 15,2 % aspoň raz do týždňa.

Ako sme už v predchádzajúcom texte naznačili, ďalším silným faktorom

Tabuľka č. 1 – Percentuálne vyjadrenie miery vykonávania aktivít v roku 2009

Tabuľka zahŕňa odpovede na otázku: **Pred sebou máš zoznam voľnočasových aktivít. Pri každej z nich uved', ako často sa jej venuješ.** (Uvádžame len významnejšie aktivity so zreteľom na percentuálne zastúpenie.)

Frekvencia vykonávania voľnočasových aktivít v %	1	2	3	4	5	Spolu
Počúvam hudbu	0,2	0,6	1,0	9,2	89,1	100,0
Sledujem televíziu	1,7	2,0	4,5	29,6	62,3	100,0
Počúvam rozhlas	30,5	11,8	17,9	23,1	16,8	100,0
Čítam dennú tlač	20,1	12,3	18,4	33,7	15,4	100,0
Čítam časopisy	10,9	16,2	22,7	41,5	8,7	100,0
Pozerám video/DVD	4,8	16,2	30,1	40,8	8,1	100,0
Čítam knihy	33,6	24,8	15,1	17,2	9,3	100,0
Komunikujem na internete	4,8	2,9	6,8	25,6	59,9	100,0
Pracujem na internete	5,8	6,5	10,0	34,4	43,3	100,0
Rozprávam sa s rodičmi	1,7	1,3	3,0	18,2	75,8	100,0
Trávim čas so súrodencom	12,4	4,8	9,4	29,7	43,7	100,0
Stretávam sa s kamarátmi	1,0	2,9	4,3	33,4	58,5	100,0
Trávim čas vo dvojici	32,9	6,1	6,6	28,1	26,4	100,0
Navštevujem kaviarne, pohostinstvá	8,0	11,9	20,0	46,8	13,3	100,0
Chodím na diskotéky	34,0	26,0	18,2	19,9	1,8	100,0
Starám sa o psa, mačku a pod.	44,8	4,9	5,1	15,2	30,0	100,0
Brigádujem	50,4	23,4	8,5	14,7	2,9	100,0
Pomáham v domácnosti	1,8	4,2	9,2	43,2	41,6	100,0
Venujem sa vlastnej umeleckej činnosti	49,7	6,6	5,7	20,1	17,9	100,0
Venujem sa samoštúdiu	37,0	18,9	17,9	20,3	6,0	100,0
Chodím do záujmového krúžku	65,4	3,0	2,6	20,7	8,3	100,0
Chodím na kurzy (jazykové a iné)	76,7	3,5	2,6	16,0	1,1	100,0
Chodím do organizácie pre mladých	93,4	2,8	1,2	2,2	0,3	100,0
Športujem	6,3	7,6	14,2	44,5	27,4	100,0
Venujem sa turistike, trampovaniu, výletom do prírody	28,1	39,8	17,3	12,3	2,6	100,0

Legenda: 1 – vôbec nie, 2 – menej ako raz mesačne, 3 – menej ako raz do týždňa, 4 – aspoň raz do týždňa, 5 – každý deň.

regulujúcim konanie stredoškôľakov je stretávanie sa s kamarátmi a blízkymi priateľmi, pretože takmer 60 % mládeže sa stretáva so svojimi známymi každý deň a tretina aspoň raz do týždňa. Je prirodzenou túžbou teenagerov stretávať sa s partnerom opačného pohlavia. Hoci tretina zástupcov našej vzorky nemá takéhoto blízkeho človeka, ďalšia polovica z nich sa s takýmto priateľom stretáva buď každý deň alebo aspoň raz do týždňa.

Z nášho komentára uvedených výsledkov vyplýva, že podstatný objem voľnočasových aktivít mládeže vyplnía potreba komunikácie či už s rodinnými príslušníkmi, kamarátmi alebo blízkymi partnermi. Preto neprekvapuje výrazný záujem stredoškôľakov o komunikáciu prostredníctvom internetu, pretože až 60 % respondentov využíva čítanie e-mail každý deň a ďalšia štvrtina oslovených aspoň raz do týždňa. Internet dokonca využíva na komunikáciu o niečo väčší počet študentov ako na vyhľadávanie informácií (43,3 % – každý deň; 34,4 % – raz do týždňa). Je potešiteľné, že stredoškôľáci sa zrejme už zbavili posadnutosti počítačovými hrami, ktorá je príznačná najmä pre deti mladšieho školského veku, pretože takmer polovica zástupcov našej vzorky vôbec nehrá počítačové hry a iba 10 % z nich ešte využíva takúto možnosť každý deň a 16 % aspoň raz do týždňa.

Záujem o komunikáciu cez internet je porovnateľný so sledovaním televíznych programov, hoci ide v podstate o pasívnu činnosť. Možno konštatovať, že pozieranie televízie vo voľnom čase mládeže ešte dominuje, ale vďaka internetu a iným možnostiam určite nedosahuje také percento sledovanosti ako napr. pred 10 rokmi, lebo denne trávi pred obrazovkami televízora svoj voľný čas 62,3 % respondentov a aspoň raz do týždňa takmer 30 %. Podstatne menej študentov však počúva rozhlas (16,8 % – každý deň; 23,1 % – aspoň raz do týždňa), čo možno vysvetliť najmä tým, že mladých v rozhlase zaujíma predovšetkým hudba a tú si skôr sami vyhľadávajú na internete, ukladajú skladby do MP3 prehrávačov a, ako sme už spomenuli, počúvajú ich najmä cez slúchadlá. Pretože na internete možno získať tie najčerstvejšie informácie či už z domáceho alebo svetového diania, nemajú mladí veľmi záujem ani o dennú tlač. Iba 15,4 % ju sleduje denne a tretina aspoň raz do týždňa, pričom treba poznamenať, že ju môžu takisto čítať aj na internete. Stredoškôľáci čítajú skôr časopisy, ktoré väčšinou vychádzajú týždenne, a preto 41,5 % z našich respondentov uviedlo že ich číta raz do týždňa a len 8,7 % každý deň.

Je chvályhodné, že mladí využívajú pomerne v značnej miere svoj voľný čas aj na aktívne športovanie, pretože viac ako štvrtina z nich (27,4 %) športuje kaž-

Aktivity	Rok	Denne
Počúvam hudbu	2003	84,1
	2007	87,7
	2009	89,1
Sledujem televíziu	2003	68,9
	2007	65,7
	2009	62,3
Počúvam rozhlas	2003	35,6
	2007	21,9
	2009	16,8
Čítam dennú tlač	2003	21,4
	2007	18,1
	2009	15,4
Čítam časopisy	2003	16,2
	2007	12,7
	2009	8,7
Pozerám video/DVD	2003	5,1
	2007	8,2
	2009	8,1
Čítam knihy	2003	8,0
	2007	8,3
	2009	9,3
Komunikujem na internete	2003	3,4
	2007	40,5
	2009	59,9
Pracujem na internete	2003	3,4
	2007	36,4
	2009	43,3
Rozprávam sa s rodičmi	2003	44,7
	2007	74,0
	2009	75,8
Trávim čas spolu so súrodencom/súrodencami	2003	40,6
	2007	43,7
	2009	43,7
Stretávam sa s kamarátmi	2003	39,3
	2007	57,1
	2009	58,5

Tabuľka č. 2a (pokračovanie tabuľky na str. 34): **Denné vykonávanie významnejších aktivít podľa jednotlivých výskumov (v %)**

dý deň, 44,5 % aspoň raz do týždňa a iba 6,3 % z oslovených nešportuje vôbec. Menší záujem je o turistiku, ktorá predstavuje takisto istý druh športu, ale využíva sa najmä v letných mesiacoch, čo sa zrejme prejavilo aj v tom, že 28,1 % ju nepostupuje vôbec, necelých 40 % menej ako raz do mesiaca, teda párkrát do roka, ale nie je zanedbateľných 12,3 % stredoškôľakov, ktorí sa venujú turistike aspoň raz do týždňa. Turistike sa síce mládež vo voľnom čase nevenuje nejako intenzívne, ale o to viac si voľné chvíle spríjemňuje prechádzkami, lebo skoro 40 % respondentov chodí na prechádzky aspoň raz do týždňa, okrem nich 19 % dokonca každý deň a iba 9 % sa v zmysle relaxu neprechádza vôbec, čo všetko prirodzene úzko súvisí s chodením vo dvojici. Popri aktívnom športovaní sa značná časť mladých zaujíma o šport i pasívne, a to predovšetkým navštevovaním športových podujatí. Hoci takmer 40 % zo zástupcov našej vzorky nemá vôbec záujem o takéto podujatia, 16,1 % ich navštevuje aspoň raz do týždňa, 14,7 % menej ako raz do týždňa a 27,6 % menej ako raz do mesiaca.

Ak sme konštatovali, že takmer tri štvrtiny mladých športujú aspoň raz do týždňa, nie je na druhej strane potešiteľná skutočnosť, že skoro dve tretiny mladých navštevujú pohostinské zariadenia aspoň raz do týždňa a z nich 13,3 % každý deň, pričom iba 8 % z oslovených nechodí do takýchto podnikov vôbec.

Je prirodzené, že ak pomerne značná časť mladých „zabíja“ svoj voľný čas v pohostinstvách, nemá dostatok času na iné zmysluplnejšie aktivity. Z výsledkov výskumu vyplýva, že stredoškôľáci zrejme nepocitujú výraznejšiu potrebu privyrobiť si nejakú finančnú čiastku, lebo viac ako polovica z oslovených vôbec nebrigáduje, 14,7 % aspoň raz do týždňa a iba maximálne tri percentá každý deň, čo naznačuje, že stredoškôľáci sú pravdepodobne finančne dostatočne saturovaní svojimi rodičmi, alebo si na takúto prácu nenajúdu čas. Necelá štvrtina brigáduje menej ako raz mesačne, čo by mohlo súvisieť s ich pracovnými aktivitami v období školských prázdnin.

Na rozvoj mladej osobnosti má nepochybne veľký vplyv aj vzťah k viere, ktorá upevňuje predovšetkým morálne hodnoty. Aj keď necelých 44 % nezaujíma

Aktivity	Rok	Denne
Trávím čas vo dvojici	2003	28,2
	2007	25,9
	2009	26,4
Navštevujem kaviarne, pohostinstvá	2003	11,2
	2007	11,4
	2009	13,3
Chodím na diskotéky	2003	1,1
	2007	1,3
	2009	1,8
Starám sa o psa, mačku a pod.	2003	29,8
	2007	30,0
	2009	30,0
Brigádujem	2003	3,0
	2007	3,9
	2009	2,9
Pomáham v domácnosti	2003	—
	2007	42,1
	2009	41,6
Venujem sa vlastnej umeleckej činnosti	2003	8,9
	2007	11,1
	2009	17,9
Venujem sa samoštúdiu	2003	4,7
	2007	5,7
	2009	6,0
Chodím do záujmového krúžku	2003	1,9
	2007	7,2
	2009	8,3
Chodím na kurzy (jazykové a iné)	2003	0,3
	2007	1,1
	2009	1,1
Chodím do organizácie pre mladých	2003	1,4
	2007	0,9
	2009	0,3
Športujem	2003	15,5
	2007	24,7
	2009	27,4
Venujem sa turistike, trampovaniu, výletom do prírody	2003	3,1
	2007	1,8
	2009	2,6

Tabuľka č. 2b (dokončenie zo str. 33): **Denné vykonávanie významnejších aktivít podľa jednotlivých výskumov (v %)**

kostol, takmer tretina stredoškôľakov ho navštevuje aspoň raz do týždňa, teda pravdepodobne každú nedeľu.

Pritom trochu prekvapuje zistenie, že viac ako tretina mladých z našej vzorky vôbec nechodí na diskotéky, pričom necelých 20 % využíva túto formu zábavy aspoň raz do týždňa, 18,2 % menej ako raz do týždňa a zhruba štvrtina menej ako raz do mesiaca.

Podobne aj iné formy zábavy či kultúrno-spoločenského využitia mladí ľudia praktizujú menej, ako by sa dalo očakávať. Ďalšou zarážajúcou skutočnosťou je zistenie, že viac ako polovica mladých z našej vzorky vôbec nenavštevuje koncerty populárnej hudby a iba 37,3 % pákrát do roka a necelé tri percentá aspoň raz do týždňa. Pritom napríklad koncerty vážnej hudby vôbec nenavštevuje až 84 % respondentov a len 11,2 % pákrát do roka.

Jedinou kultúrnou aktivitou, ktorá významnejšie rezonuje vo voľnom čase mládeže, je návšteva filmového predstavenia, ktoré najväčšia skupina oslovených (55 %) navštevuje menej ako raz

mesačne (párkrát do roka). Ak uvážime, že v slovenských kinách, teda hlavne v multiplexových sálach sa sriedajú premiéry filmových titulov v priemere dvakrát do mesiaca, túto frekvenciu zachytáva asi 16,5 % mladých, ktorí chodia do kina menej ako raz do týždňa, pričom štvrtina mladých nechodí do kina vôbec. Podľa našich výsledkov zrejme mladí dávajú viac prednosť sledovaniu filmov prostredníctvom DVD, lebo okolo 40 % oslovených uviedlo, že ich na tomto médiu sledujú aspoň raz do týždňa, zhruba 8 % každý deň a ďalších 30 % menej ako raz do týždňa. DVD vôbec nepozera necelých 5 % respondentov. Stredoškôľáci majú pomerne malý záujem o knihy, ktoré vôbec nečíta asi tretina oslovených, čo však do istej miery korešponduje so situáciou v celej dospeléj populácii. Pritom však situácia nie je až taká katastrofálna, lebo tzv. pravidelných čitateľov (čítajú denne alebo aspoň raz do týždňa) je o niečo viac ako štvrtina a ďalší (okolo 40 %) zastupujú skupinu tzv. nepravidelných čitateľov, ktorí čítajú menej ako raz

do mesiaca a menej ako raz do týždňa.

Ostatné kultúrne aktivity mladí v podstate ignorujú, čo spôsobuje v prevažnej miere celkový nezaujem o návštevy prezentácie jednotlivých druhov umenia, ale aj (ako sme v úvode naznačili) nedostatok príležitostí či ponuky kultúrnych aktivít v ich blízkom okolí, nedostatočná informovanosť a v neposlednej miere i zaneprázdnenosť v dôsledku ďalších povinností.

Viac ako polovica stredoškôľakov vôbec nenavštevuje divadelné predstavenia a len niečo viac ako tretina z nich pákrát do roka a iba necelé 4 % menej ako raz do týždňa. Ešte menší záujem mladých je o múzeá a galérie, ktoré úplne ignorujú takmer dve tretiny oslovených študentov. Menej ako raz do týždňa sa do nich dostanú okolo 3 % zástupcov našej vzorky, asi 1 % raz do týždňa a zvyšok, teda necelá tretina respondentov navštívi tieto kultúrne stánky menej ako raz do mesiaca.

Popri záujme o kultúrne aktivity sme zisťovali aj prípadnú orientáciu na vlastnú umeleckú činnosť vo sfére interpersonálnych aktivít (hra na hudobný nástroj, maľovanie a pod.). Podľa výsledkov sa polovica oslovených vôbec nevenuje takejto činnosti, ale 20 % aspoň raz do týždňa a takmer 18 % každý deň. Hoci tieto údaje trochu potešia, treba zdôrazniť, že vo vzorke boli zastúpení aj poslucháči jedného konzervatória, pre ktorých je takáto činnosť predmetom štúdia. Pomerne malý záujem je aj o aktivity v organizovaných krúžkoch (hudba, tanec, šport), lebo takmer dve tretiny z oslovených do žiadneho nechodí. Pritom nie je zanedbateľných 8 % tých, ktorí nejaký navštevujú každý deň a 21 % aspoň raz do týždňa. Mladí zrejme napríklad aj radi športujú, ale skôr nezáväzne, neorganizovane. Tento predpoklad potvrdzuje aj zistená skutočnosť, že 93,4 % zástupcov našej vzorky nenavštevuje žiadnu organizáciu pre mládež, akou je napr. skauting.

V tejto súvislosti treba poznamenať, že stredoškôľáci veľmi nevynikajú ani v iniciatíve prehlbovať si vedomosti popri predpísanej šírke školského vzdelávania. Okrem prípravy do školy sa ďalšiemu samoštúdiu vôbec nevenuje 37 % našich respondentov, 20 % z nich aspoň raz do týždňa a len 6 % každý deň. Ešte horšia situácia je pri dopĺňaní si vedomostí v cudzích jazykoch. Pretože sa na stredných školách štúdiu jazykov venuje zvýšená pozornosť v dotácií vyučovacích hodín, mladí nepociťujú potrebu navštevovať aj kurzy či jazykové školy, pretože tri štvrtiny z oslovených vôbec tieto inštitúcie nenavštevujú a len 16 % z nich tam chodí aspoň raz do týždňa.

Veľmi nízke percento sme zaznamenali aj v aktivitách v prospech obce či mesta (83,5 % sa na nich vôbec nezúčastňuje).

Naopak – veľmi obľúbenou aktivitou mladých, predovšetkým dievčat je nakupovanie, ktorej sa vôbec nevenuje len 6 % oslovených, ale každý deň 11 % a aspoň raz do týždňa takmer 30 % respondentov.

Významové posuny vo frekvencii voľnočasových aktivít stredoškolskej mládeže v rokoch 2003 až 2009

V ďalšej časti príspevku sa budeme venovať porovnávaniu miery záujmu o jednotlivé voľnočasové aktivity v horizonte posledných šiestich rokov, pretože prvý výskum sme na stredných školách realizovali v roku 2003, ďalší v roku 2007 a tretí v tomto roku (Tabuľka č. 2a a 2b).

Už na začiatku treba poznamenať, že všetky spomínané aktivity vo väčšej či menšej miere ovplyvnili čoraz intenzívnejší vzťah mladých k počítaču, resp. ku komunikačným možnostiam prostredníctvom internetu. Možno hovoriť takmer o revolúcii v komunikácii, ktorá sa odrazila aj v jednotlivých voľnočasových položkách. Tento vplyv je badateľný aj pri najobľúbenejšej činnosti stredoškôľakov – počúvaní hudby, ktorú v jednotlivých rokoch 2003, 2007, 2009 každý deň počúvalo 84,1 %, 87,7 %, 89,1 %. Počítač tu zohral spomínanú úlohu prepisovania hudby na MP3 prehrávač, ktorý nahradil pôvodné volkmény a diskmeny.

Pretože v roku 2003 v našich pomeroch čítanie iba začínalo, nemali sme túto špecifickú komunikačnú aktivitu uvedenú v dotazníku samostatne, ale iba vo formulácii: *Pracujem na internete (vyhľadávam si informácie, čítujem)*. Iba 3,4 % oslovených vtedy uviedlo, že túto činnosť robia každý deň, 13,2 % približne 2- až 3-krát do týždňa a 27,8 % vôbec. Pritom už po štyroch a ešte viac po šiestich rokoch sa situácia takmer obrátila, pretože v roku 2007 na internete komunikovalo 40,5 % respondentov denne a vôbec nie 12,7 %, no v tomto roku až spomínaných 59,9 % denne a vôbec nie iba 4,8 % zástupcov našej vzorky.

Je zaujímavé, že pokiaľ pri niektorých položkách badať vzhľadom na každodenné aktivity určitý postupný odliv, niektoré sú stabilizované, ba pri niektorých sme zaznamenali zvýšenie. Tak napríklad mierny odliv je pri každodennom sledovaní televízie (68,9 %, 65,7 %, 62,3 %), výraznejší pri čítaní dennej tlače (21,4 %, 18,1 %, 15,4 %) a časopisov (16,2 %, 12,7 %, 8,7 %) a najvýraznejší pri dennom počúvaní rozhlasu (35,6 %, 21,9 %, 16,8 %), čo pravdepodobne súvisí s postupnou ignoráciou rozhlasového vysielania a ukladaním hudby z počítača do MP3 prehrávačov, pretože mladí rozhlas počúvajú predovšetkým kvôli hudbe.

Pritom pri dennom čítaní je situácia stabilizovaná (8,0 %, 8,3 %, 9,3 %), hoci sa zvýšil počet tých, ktorí vôbec nečíta-

jú knihy (27,8 %, 32,7 %, 33,6 %), ale na druhej strane narástol počet nepravidelných čitateľov.

Hoci by sa dalo predpokladať, že zvyšená komunikácia na internete môže potláčať ostatnú medziľudskú bezprostrednú komunikáciu, nie je to tak, ba dokonca možno hovoriť o posilnení tradičnej komunikácie či už v rodine alebo medzi priateľmi. Výrazne sa zvýšila každodenná komunikácia s rodičmi (44,7 %, 74,0 %, 75,8 %), stretávanie sa s kamarátmi (39,3 %, 57,1 %, 58,5 %). Musíme však konštatovať istý paradox pri aktivite *Trávim čas vo dvojici*. Aj keď pri dennom stretávaní sa situácia veľmi nemení (38,2 %, 25,9 %, 26,4 %), za posledné dva roky sa takmer strojnásobil počet mladých, ktorým chýba blízky partner opačného pohlavia (12,9 %, 32,1 %, 32,9 %), lebo v podstate tretina zástupcov našej vzorky vôbec netrávi čas vo dvojici.

Na základe porovnávaných údajov možno teda konštatovať, že kým záujem o niektoré aktivity klesá, o niektoré zasa naopak stúpa. Pritom ide často o celkom rozdielne činnosti. Zarážajúci je pokles záujmu o diskotéky, najmä tých, ktorí ich vôbec nenavštevujú (21,1 %, 32,7 %, 34 %). Takisto narastá aj pomer mladých, ktorí nemajú záujem alebo nemôžu brigádovať (34,8 %, 45,9 %, 50,4 %) a podobne sa zvyšuje ignorácia aktivít v organizáciách pre mladých (84,7 %, 90,7 %, 93,4 %). Je však potešiteľné, že stredoškôľaci si postupne uvedomujú dôležitosť ďalšieho samoštúdia, lebo v posledných dvoch rokoch klesol počet tých, ktorí sa mu vôbec nevenujú (49,2 %, 36,6 %, 37 %). Narastanie počtu mladých, ktorí každodenne trávia veľa času čítaním na internete, by mohlo evokovať, že sa celkovo znížil záujem o športovanie. V tomto prípade však opak je pravdou. Pravdepodobne mladí cítia potrebu kompenzovať sedavé aktivity pohybom na čerstvom vzduchu či v posilňovniach, čo signalizuje nárast každodenného športovania (15,5 %, 24,7 %, 27,4 %).

Je zaujímavé pozrieť si porovnanie frekvencií voľnočasových aktivít v posledných dvoch výskumoch prepočítané na počet dní v roku.

Záver

Z uvedených údajov a interpretovaných poznatkov možno vyvodit určité závery. Približne polovica mladých sa vyjadrila, že má dostatok voľného času a necelá polovica pociťuje jeho nedostatok. Podobne sa dá predpokladať, že zhruba polovica stredoškolskej populácie je spokojná s tým, ako trávi svoj voľný čas, hoci ďalšia časť je s jeho prežívaním niekedy spokojná, no inokedy nie. Najzávažnejšou príčinou, ktorá obmedzuje predstavy mladých o možnostiach

využívania voľných chvíľ, je nedostatočná ponuka aktivít v mieste bydliska, ale čiastočne i neinformovanosť o programoch či vystúpeniach, ako aj regulácia zo strany rodičov. Trávenie voľného času mládeže, resp. výber jednotlivých aktivít do značnej miery ovplyvňujú kamaráti i blízki partneri, ale na jeho usmerňovaní sa výrazne stále podieľa rodina, teda rodičia i súrodenci. Je pozitívne, že mladí v prevažnej miere diskutujú s rodičmi takmer každý deň, minimálne aspoň raz do týždňa.

Trávenie voľného času výrazne ovplyvňujú komunikačné aktivity. Na jednej strane je to aj samotná komunikácia s rodinou, ale čoraz viac komunikáciu mladých ovplyvňuje internet, predovšetkým možnosť čítania. Internet sa zreteľne podpísal na znížení záujmu o informácie či programy médií, a to tak tlačných, ako aj elektronických. Podobne klesá záujem aj o prezentáciu jednotlivých druhov umenia, najmä o divadlo, výtvarné umenie, vážnu hudbu. Záujem o literatúru, teda čítanie kníh, nie je výrazný, ale pomerne stabilizovaný. Žiaľ, rovnako je stabilizovaná situácia v súvislosti s navštevovaním kaviarní a pohostinstiev, kde minimálne raz do týždňa vysedávajú takmer dve tretiny zástupcov našej vzorky. Jednoznačne najobľúbenejšou činnosťou stredoškôľakov je počúvanie populárnej hudby, predovšetkým z MP3 prehrávačov, hoci návštevnosť koncertov takejto žánru sa znižuje. Potešiteľný je zvyšujúci sa záujem o športovanie a pokles tých, ktorí nepociťujú potrebu ďalšieho samovzdelávania.

Celkom na záver treba pripomenúť pozitívne zistenie, ktoré síce bezprostredne nesúvisí s témou tohto príspevku, ale vzhľadom na výskumné ciele realizovaných prieskumov možno v záujme komplexnosti prezentovaných poznatkov konštatovať na základe prehodnotenia všetkých údajov, že skutočne je preukázateľná súvislosť s plnohodnotným prežívaním voľného času a rozličnými druhmi závislostí či postojmi k extrémistickým prejavom. Jednoducho povedané: tá skupina mladých ľudí, ktorá zmysluplne trávi svoj voľný čas, to znamená, že aktívne športuje, chodí do prírody, na prechádzky, častejšie číta či intenzívnejšie sa vzdeláva, vyhľadáva informácie a komunikuje na počítači, na druhej strane menej fajčí, menej navštevuje pohostinské zariadenia, má aj odmietavejší postoj k extrémistickým prejavom než zástupcovia vzorky, ktorí sa zasa podstatne menej venujú uvedeným kvalitatívne významným aktivitám.

PhDr. Lubor Hallon, CSc.,
Kabinet výskumu kultúry
Národného osvetového centra

Tabuľky: autor

PUBLIKÁCIE NOC Z OBLASTI VZDELÁVANIA VYDANÉ V ROKU 2009

CHOMOVÁ, S., a kol. *Volný čas – príležitosť na rozvoj kreativity, inovácií a vzdelávania*. Bratislava: NOC, 2009. ISBN 978-80-7121-313-0.

Publikácia **Volný čas – príležitosť pre rozvoj kreativity, inovácií a vzdelávania** (zborník príspevkov zo seminára) zdôrazňuje význam tvorivosti vo voľnom čase a poukazuje na jeho potenciál v rozvoji kreativity a inováčných prístupov predovšetkým prostredníctvom kultúrno-osvetovej činnosti a celoživotného vzdelávania. Príspevky autorov – odborníkov v oblasti andragogiky, kulturologie a kultúrno-osvetovej činnosti – predstavujú fenomén voľného času

z rôznych hľadísk s cieľom umožniť širší pohľad na danú problematiku, upozorniť na nové dimenzie, ktoré tvorivosť vo voľnom čase prináša aj prostredníctvom kultúrno-osvetových aktivít, a poskytnúť čitateľom impulzy na ich vlastnú kreativitu v oblasti, v ktorej pracujú.

Obsah publikácie:

Doc. PaedDr. Miroslav Krystoň, CSc., Univerzita Mateja Bela Banská Bystrica: *Volný čas a jeho potenciál pri rozvoji osobnosti*.
PhDr. Michal Šerák, PhD., Karlova univerzita Praha: *Volný čas a záujmové vzdelávanie*.

PhDr. Svetlana Chomová, PhD., Národné osvetové centrum: *Miestna a regionálna kultúra – priestor na tvorivé voľnočasové aktivity*.

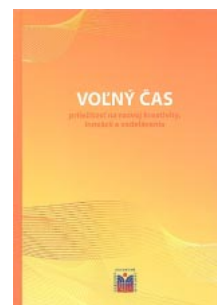
PhDr. Zuzana Slušná, PhD., Univerzita Komenského Bratislava: *Kreativita a vzdelávanie v oblasti kultúry*.

Doc. PhDr. Rozália Čornaničová, CSc., Univerzita Komenského Bratislava: *Volný čas vo veku 50 +*.

PhDr. Ľubor Hallon, CSc., Národné osvetové centrum: *Volný čas stredoškolskej mládeže v prvom decénií tretieho tisícročia*.

Mgr. Jozef Burič, Národné osvetové centrum: *Tvorivosť a inovácie vo sfére záujmovej umeleckej činnosti s akcentom na scénický folklorizmus*.

STRELKOVÁ, J., a kol. *Kultúra, osveta a turizmus*. Bratislava: NOC, 2009. ISBN 978-80-7121-316-1.

Publikácia **Kultúra, osveta a turizmus** prezentuje príspevky zo seminára s cieľom osloviť širšiu cieľovú skupinu. Zámerom tohto edičného titulu je poukázať na možnosti rozvoja kultúry i turizmu pri vzájomnej kooperácii a koordinácii aktivít a inšpirovať obidva sektory k spoločnému pôsobeniu v záujme zefektívnenia ich činnosti. Jednotlivé príspevky kopírujú systém a štruktúru cestovného ruchu na Slovensku, podávajú prehľad o súčasnom stave a perspektívach rozvoja v oboch oblastiach a zároveň prezentujú príklady participácie kultúrnych subjektov na rozvoji turizmu v regiónoch.

Obsah publikácie:

Ing. Viera Norisová, Slovenská agentúra cestovného ruchu: *Marketing cestovného ruchu na celoštátnej a regionálnej úrovni*.

Ing. Gabriel Kuliffay, Ministerstvo hospodárstva SR: *Aktuálne otázky v slovenskom turizme*.

Ing. Martin Kováč, Združenie miest a obcí Slovenska: *Obce a mestá v SR a ich možnosti a limity podpory turizmu*.

Ing. Peter Filo, PhD., doc. Ing. Mária Tajtáková, PhD., Ekonomická univerzita Bratislava: *Kultúrne determinanty obcí a miest vo vzťahu k CR*.

PhDr. Jarmila Strelková, CSc., Národné osvetové centrum: *Turizmus a kultúrne produkty*.

PhDr. Jana Kováčová, Košický samosprávny kraj: *Košice – hlavné mesto kultúry 2013. Podiel Košického samosprávneho kraja a jeho kultúrnych inštitúcií na projekte*.

Bc. Milada Wembo, Spišské osvetové stredisko: *AVITUR. Sedem ročníkov projektu za agroturistikou a vidieckym turizmom*.

Ing. arch. Anna Kršáková, Centrum starostlivosti o vidiecke životné prostredie, Slovenská agentúra životného prostredia Banská Bystrica: *Prinos aktivít Programu obnovy dediny pre rozvoj kultúry a turizmu*.

Objednávkový lístok

Závazne sa prihlasujem na odber mesačníka pre rozvoj miestnej kultúry a záujmovej tvorivosti **Národná osveta**.

Meno a priezvisko alebo názov inštitúcie: .....

Adresa odberateľa: .....

Adresa, kam časopis posilať: .....

Číslo účtu a dátum uhradenia predplatného (ak ho uhradíte bezhotovostne):

Dátum:

Podpis:

Cena 1 čísla: 0,96 eur/29,- Sk

Ročné predplatné: 11,52 eur/348,- Sk

Počet čísel za rok: 12

Vyplnený objednávkový lístok zašlite **poštou** na korešpondenčnú adresu
Národné osvetové centrum, oddelenie pre styk s verejnosťou, Námestie SNP 12, 812 34 Bratislava 1,
alebo **faxom** na číslo **02/52921135**, alebo **e-mailom** na adresu **cifra@nocka.sk**

REFLEXIA KULTÚRY – príloha Národnej osvety 5 – 6/2010 pre kultúrno-osvetovú teóriu, reflexiu a pre vedu a výskum v oblasti kultúry. **Redakčné spracovanie:** NÁRODNÁ OSVETA – mesačník pre rozvoj miestnej kultúry a záujmovej tvorivosti. Vydáva Národné osvetové centrum. **Šéfredaktor:** Štefan Cífra. **Zostavovateľka prílohy:** PhDr. Svetlana Chomová, PhD. **Redakcia:** Mgr. Oľga Silnická (odborná a jazyková redakcia), Mgr. Natália Oravcová (redakčná apretácia), akad. maliar Jozef Porubčín (výtvarný návrh obálky prílohy). **Tajomníčka redakcie:** Gabriela Taffernerová. **Softvérová a grafická úprava:** Štefan Cífra. **Tlač:** X-print, s. r. o. – Slovenská tlačiareň, Bratislava. Index časopisu Národná osveta: 48449. ISSN: 1335-4515. EV: 3056/09. Redakciu nevyžiadané rukopisy a obrazové prílohy sa nevracajú. Nepredajné.